EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

JOURNAL OF HUMANITIES

Araştırma Makalesi / Research Article *Cilt / Vol: 13, Sayı / No: 2, 2026*

İRAN TARİH YAZICILIĞINDA SÂMÂNOĞULLARINA DAİR ARAŞTIRMALAR

RESEARCH ON THE SAMANIDS IN IRANIAN HISTORIOGRAPHY

DOI
https://doi.org/10.69878/deuefad.1819626

Yasemin TURAN
Dr.
E-POSTA
yaseminellik93@hotmail.com
ORCID
https://orcid.org/0000-0001-9075-6327

GÖNDERİLDİĞİ TARİH
7 Kasım 2025
KABUL EDİLDİĞİ TARİH
18 Eylül 2026

DATE SUBMITTED
7 November 2025
DATE ACCEPTED
18 September 2026

ÖZ

Türklerin İslamlaşmasında ve Orta Asya'nın Türkleşmesinde önemli rol oynayan Sâmânoğulları, Mâverâünnehir ve Horasan bölgesinde hüküm sürmüş menşei ihtilaflı bir devlettir. Bu devlete İran'da, Tacikistan'da, Özbekistan'da, Amerika'da ve Türkiye'de yapılmış çalışmalarda farklı bakış açılarıyla yaklaşılmıştır. İran tarih yazıcılığında, İran coğrafyasında hüküm süren farklı siyasî teşekküller, İran tarihinin sürekliliği içerisinde değerlendirilmiş ve İranî unsurlarla ilişkilendirilmiştir. Sâmânoğulları da İranlı araştırmacılar tarafından genellikle Farîsî bir devlet olarak görülmüştür. Bu devlet, İran tarih yazıcılığında İslam sonrası dönemde İran'da istikrarın sağlanması, bilim ve edebiyatın teşvik edilmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla araştırmalarda, Sâmânoğullarının İran tarihinin ve kültürünün gelişimindeki önemli rolü her zaman vurgulanmıştır. Araştırmacılar tarafından Sâmânoğullarının Fars dilinin gelişmesine büyük katkı sağladıkları ve İranî kimliği daima öne çıkardıkları iddia edilmiştir. Bu makalenin amacı, kendisinden sonraki devletlerin teşkilatlarına model olmuş Sâmânoğullarına dair İran'da yapılmış araştırmaları tanıtmak ve bu araştırmalardaki genel bakış açısını ortaya koymaktır. Ayrıca bu araştırmaları tanıtarak, alana dair çalışmalar yürüteceklere İran'daki araştırmalara erişimlerini kolaylaştırmak da amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: İran, Fars, Sâsânîler, Abbâsîler, Sâmânoğulları

ABSTRACT

The Samanids, who played a significant role in the Islamization of the Turks and the Turkification of Central Asia, were a state of disputed origin that ruled the Transoxiana and Khorasan regions. This state has been approached from different perspectives in studies conducted in Iran, Tajikistan, Uzbekistan, America, and Turkey. In Iranian historiography, various political entities that ruled the Iranian geography have been evaluated within the continuity of Iranian history and associated with Iranian elements. The Samanids have generally been viewed by Iranian researchers as a Persian state. This state holds an important place in Iranian historiography in terms of ensuring stability in Iran in the post-Islamic period and promoting science and literature. Therefore, the significant role of the Samanids in the development of Iranian history and culture has always been emphasized in research. Researchers have claimed that the Samanids made a great contribution to the development of the Persian language and always highlighted their Iranian identity. The aim of this article is to introduce research conducted in Iran on the Samanid dynasty, which served as a model for the organizational structures of subsequent states, and to present the general perspective of this research. Furthermore, the article aims to facilitate access to research conducted in Iran for scholars working in this field.

Keywords: Iran, Persia, Sassanids, Abbasids, Samanids

GİRİŞ

İranlı araştırmacıların Orta Çağ İran'ıyla ilgili konu ve araştırma alanlarına öncelik verdikleri muhakkaktır. Bu bağlamda Sâmânoğulları, İran tarihi açısından kültürel, ilmî, toplumsal ve siyasî alanda aydınlık bir dönemi oluşturduğu için, bu döneme dair İran'da muhtelif kitaplar, makaleler ve tezler kaleme alınmıştır. Bu makalede, Sâmânoğullarına dair askerî teşkilattan bürokrasiye, mezheplerden edebiyata, ekonomiden nümizmatiğe ve sanata kadar geniş bir literatür taranmıştır. İran'da yazılmış kitaplardan ve makalelerden ulaşabildiğimiz ve önemli görülenlerin isimleri, basım yılı sıralaması dikkate alınarak tanıtılmaya; çalışmalardaki bakış açısı genel olarak verilmeye gayret edilmiştir. Tanıtılan araştırmalar dışında da İran'da Sâmânoğulları ile ilgili yapılmış çalışmalar mevcuttur. Ancak tüm çalışmalara yer verilmesi makalenin hacmini aşacağından dolayı çalışmaların hepsine değinilmemiştir. Ayrıca konferans[1] bildirilerinin ve henüz yayımlanmamış tezlerin[2] tanıtımına da yer verilmemiştir.

İran'da yapılmış araştırmalarda başta Türkiye olmak üzere diğer ülkelerdeki konuyla ilgili araştırmalara yapılan atıfların oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bunun yanında Sâmânoğulları hakkında diğer ülkelerdeki araştırmaların çevirilerine dair çalışmalar da bulunmaktadır. Bu, İranlı tarihçilerin İngilizce literatürü de takip ettiklerini göstermektedir. Günümüzde artık birçok çalışmanın elektronik ortamda taranabilmesi, İran'da Sâmânoğulları ile ilgili yapılmış araştırmalara erişimi kolaylaştırmaktadır. İnternet üzerinden İran'da yayımlanmış çalışmaların adlarına ulaşmak, bazılarına üye olarak bazılarına ise ücretini ödeyerek erişebilmek mümkündür. Çalışmaları takip edebilmek için zaman zaman https://ketabha.org/, https://www.ketabrah.ir/, https://ketabnak.com/, https://elmnet.ir/, https://ensani.ir/fa, https://www.sid.ir/, https://www.irannamag.com/, https://pdftarikhema.com/, https://www.takbook.com/, https://fidibo.com/ebooks/freebooks gibi sitelere göz atmak faydalı olacaktır.

İran tarih yazıcılığı 18. ve 19. yüzyıllarda ortak geçmiş için kimlik inşası, Aryan ırkı, Farsça ve vatanseverlik gibi asli unsurlar üzerine kurulmuştur. Bu anlamda İranlı araştırmacıların çalışmalarında genellikle Sâsânîlerin övüldüğü ve meşruiyet bakımından Sâmânoğullarının Sâsânîlere dayandırıldığı dikkat çekmektedir. (Macit, 2025, s. 152). Sâmânoğullarının menşei hususunda genellikle Sâsânîlerin büyük kumandanı olarak nitelendirilen Behrâm Çûbîn ile bağlantı kurulmuş, Sâmânoğullarının İranlı ve eski İran kültürünün mirasçıları oldukları vurgulanmıştır. Sâmânoğulları yönetim döneminin, İslamiyet'in İran'a girişinden sonra İran kültür tarihinin en görkemli dönemlerinden biri olduğu belirtilmiştir. İslam bayrağı altında İranî millî duyguların ihyasının ve İranî dehayı ortaya çıkarmak için

[1] Konferans bildirilerine dair örneklere bk. F. Ahmadzadeh & S. Modabber, *"Mutâle' Vijigiha-yi Enâsır Zibâ Şinâsâne ve Mevzu'î Âsâr Filizzî ve Sofâlî Horasan (Nîşâbur) der Devre-i Sâmânîyan",* 1398 hş.; N. Akbari & A. Taghavi & F. Mahmoudi, "*Tabaka Bendî ve Gune Şinâsî Sofâlha-yi Devre-i Sâmânîyan-i Nîşâbûr",* 1395 hş.; Y. Karizki & A. O. Baygi & S. A. Karizki, "Naqş-i Nasr b. Ahmad-i Sâmânî der Tovse'e-yi Ferhengî ve İktisadî-yi Şark-i İran", 1394 hş.; Monireh Kazemzadeh, *"Vakâvî-yi Şarâyet-i İktisadî İran-i Ahd-i Sâmânî (bâ Ta'kîd bar Vaz'îyet-i Şehrî ve Rûstâî)"*, 1400 hş.; K. N. Mehr & A. Akbari & A. Dadvar, *"Bâztâb-i Rehyâftha-yi Ferhengî ve İctimâ'î Asr-i Sâmânî der Bâznemâî-yi Tasvîr-i Zen bar Sofâlînehâ-yi Nîşâbûr",* 1394 hş.; S. M. Emami Meybodi & I. Shiani & B. Bahraminejad, "*Târîh ve Tehevvulât-i Siyasî der Devre-i Sâmâniyân ve Eşkâniyân",* 1403 hş.; M. Mollashahi & M. Kohkan, *"Râbete-yi Hokâm-i Sâmânî bâ Ekalliyetha-yi Mezhebî",* 1396 hş.; A. Rahimi & M. Shaeri, *"İsmâiliye der Çerhe Te'âmul ve Tekâbül ba Sâmânîyan",* 1397 hş.; R. Saremi, "*Vakâvî-yi Vaz'îyet-i İktisadî-yi Şehrî-yi İran-i Ahd-i Sâmânî*", 1400 hş.

[2] Tezlere dair örneklere bk. Fatemeh Abdollahi, *Barrassi-ye Revâbet-i Siyâsî ve Nizâmî-yi Sâmâniyân ve Âl-e Bûye,* 1389 hş.; Mahmoud Reza Amerian, *Barrassi-ye Tatbîkî-yi Nizâmî-yi İrâdî-yi Devre-i Sâmâniyân bâ Selcûk,* 1394 hş.; Marzieh Arum, *Hânedân-ı Ceyhânî ve Naqş-i Ânhâ der Tahavvulât-ı Siyâsî ve Ferhengî-yi Devre-i Sâmânî*, 1388 hş.; Khoubiar Bahador, *Kârkerd-i Vezâret der Devre-i Sâmânî,* 1392 hş.; Safieh Heidari, *Barrassî-yi Siyâsî-yi Sâmâniyân der Berâber-i Hânedânhâ-yi Hükûmetger-i Mahallî,* 1393 hş.; Fatemeh Mahmoudi Kouhi, *Barrassî-yi Evzâ'-i Mezhebî-yi Kalemrov-i Sâmânî,* 1390 hş.; Esmaeil Rayof Marghzar, *Barrassi Hicv Şi'r Arabî Horasan der Ahd-i Sâmânîyan ve Gazneviyân,* 1396 hş.; Samira Moridi, *Evzâ-i İctimâ'î-İktisâdî-yi Horasan der Ahd-i Sâmâniyân,* 1392 hş.; Seyyed Muhammed Shoaib Mousavi, *Siyâset-i Mezhebî-yi Sâmâniyân der Kabl ez Kurûn-ı İslamî,* 1392 hş.; Hadi Pirouzan, *Barrassî-yi Vaz'iyet-i Ulûm-i Aklî ve Naklî der Devre-i Sâmâniyân ve İlel-i Revâc ve Gosterîş-i Ân,* 1391 hş.; Asadollah Shafiee, *Barrassî-yi Hayât-ı Siyâsî, İctimâ'î ve Ferhengî-yi Vüzerâ-yi Sâmânî*, 1392 hş.

uygun zeminin bu dönemde oluştuğu ileri sürülmüştür (Zerrînkûb, 1377 hş., s. 183; Pargârî, 1380 hş., s. 135; Heravî, Târîh-i Sâmânîyân, 1382 hş., ss. 119–121; Rafiei & Seifi, 1390 hş., s. 130; Satârî & İsmaili, 1391 hş., s. 172; İzâdî & Hosseinî, 1394 hş., s. 130; Bazrmanesh & Bahranipour, 1394 hş., s. 2; Satârîan vd., 1396 hş., ss. 81–108; Sangingabâdî, 1397 hş., ss. 13–23; Emirçupani, 2003, s. 114; Forouzani, 2021, s. 64; Khosrandish, ss. 112, 115).

Sâmânoğulları Devleti, dışarıdan bakıldığında İran uygarlığı damgasını taşısa da tarafsız bir bakış açısıyla kaynaklarda verilen bilgilerin tenkidi yapıldığında, bu devleti sadece İran kültürüne sahip olarak nitelendirmek doğru bir yaklaşım değildir. Zira İran devletlerinin tarihi süreçleri araştırıldığında, bilhassa Mâverâünnehir coğrafyasını kendi sistemleri istikametinde biçimlendirebilecek etkileyici bir idarî sistem oluşturamadıkları açık bir şekilde görülebilmektedir (Şahin, 2020, s. 87). Ayrıca bu devletin bir İran-Türk toplum yapısına sahip olduğu, idareci kadrolarının ve ordunun bir Türk devleti karakteri sergilediği unutulmamalıdır (Lombard, 1983, s. 54; Turan, 2002, s. 295). Dolayısıyla İran lehine verilen yargılar, bilimsel araştırmaların tarafsızlığı bakımından doğru bir yaklaşım olarak kabul edilemez. Bununla bağlantılı olarak da İran'da Sâmânoğulları ile ilgili yapılan araştırmaların dikkatli bir eleştirel süzgeçten geçirilerek okunması gerekir. Aksi takdirde taraflı bir bakış açısıyla ortaya konulmuş bilgilerin doğru olarak kabul edilmesi ve bu bilgilerin hiçbir eleştirel süzgeçten geçirilmeden yapılacak muhtelif çalışmalarda kullanılması, ciddi bilgi yanlışlıklarını da beraberinde getirecektir.

1. Menşe ve Siyasî Tarih, Bürokratik ve Askerî Yapı Üzerine Çalışmalar

Penahî Semnani'nin 16 bölümden oluşan *Emîr İsmail Sâmânî: Fermânrevâ-yi Bozorg ve Âdil'*de İsmail b. Ahmed, İranlı ve Arap devletler, Sâmânoğullarının tarihteki yeri ve önemi, Abbâsî Hilafetiyle, Saffârîlerle ve Taberistan Alevileriyle münasebetler, Türk gulâmlar hakkında bilgiler verilmiştir (Penahî, 1375 hş.).

Abdülhüseyin Zerrînkûb'un *Târîh-i Merdüm-i İran* isimli eserinin 2. cildinin 3. bölümünde, Sâmânoğullarının siyasî tarihine dair bilgiler bulunmaktadır. Zerrînkûb, Sâmânoğullarının İran kültür mirasının, İslami geleneklerle birleştirilmesi için çaba gösterdiklerini belirterek eski İran kültürünün İslamiyet ile ne şekilde uyuşabileceklerine dikkat çekmiştir (Zerrînkûb, 1377 hş.).

Abdülazim Rızâî'nin *Târîh-i Do Hezâr Sâle-yi İran Ez Sâsânîyan tâ İnkirâz Âl-i Ziyâr* isimli 4. ciltten oluşan kitabının 2. cildinde sayfa 268–285 arasında Sâmânoğullarının siyasî tarihi hükümdarlara ayrılarak özet mahiyetinde ele alınmıştır (Rızâî, 1378 hş.).

Rıza Nâcî'nin *Târîh ve Temeddon-i İslamî der Kalemrov-i Sâmânîyân* isimli kitabında, Sâmânoğullarının siyasî tarihi, coğrafyası, Buhara, mahallî hanedanlar, bürokrasi, divanlar, idarî ve askerî görevliler, bilim, ilim adamları gibi birçok konuda bilgiler bulunmaktadır (Nâcî, 1378 hş.). Nâcî'nin 9 bölümden oluşan *Sâmânîyân: Devre-yi Şikûfa-yi İranî-İslamî* isimli bir diğer kitabında ise Sâmânoğullarının kökenleri, emirliğin yapısı, dinî yapısı, yönetimi, Halifelik ile ilişkileri, Sâmânoğulları döneminde Horasan'ın sınırları, mahallî idareler ve şehirler ile bunların Sâmânoğulları ile ilişkileri, idarî teşkilat, sosyal durum, ekonomik yaşam, mimari ve sanat, dinler ve mezhepler, eğitim-öğretim hakkında bilgiler yer almaktadır (Nâcî, 1384 hş.). *Sâmânîyân ve Gaznevîyân* Nâcî'nin Sâmânoğulları ile ilgili bir diğer kitabıdır. 20 bölümden oluşan bu kitapta, bu iki iktidar döneminde İran'da yaşanan siyasî olaylar kategorize edilmiş bir şekilde anlatılmaktadır (Nâcî, 1387 hş.).

Ali Mahmudî Âlemî'nin *Teşkilât-ı İdarî-yi Nizâmî-yi Sâmâniyân* isimli kitabının konusu Sâmânoğulları Devleti'nin idarî ve askerî teşkilatlanmasıdır. Özellikle saray ve devlet görevlileri, divanlar, vezaret, eyalet yönetimi, ordu ve askerî yapı gibi kurumlar hakkında bilgiler bulunmaktadır (Ali Mahmudî Âlemî, 1380 hş.).

Şiraz Üniversitesi akademisyenlerinden Ebu'l-Kâsım Fürûzânî'nin S*imcûriyân: Nuhustîn Dûdmân-ı Kudretmend-i Türk der İran* isimli kitabında, Simcûrîler hakkında etraflıca bilgiler verilmiştir (Fürûzânî, 1381 hş.). Onun *Târîh-i Tehavvülât-ı Siyasî, İctimâ'î, İktisadî ve Ferhengî-yi İran der Devre-yi Sâmânîyân* isimli eseri, Sâmânoğulları döneminde İran'daki gelişmelerin tarihini ele almaktadır (Fürûzânî, 1381 hş.). *Sâmânîyân ez Âgâz tâ Fercâm* isimli eserinde ise başından sonuna kadar Sâmânoğulları konu edinilmiştir. Yazarın verdiği bilgilere göre Mâverâünnehir, Türklerin saldırılarına

karşı İslam topraklarının kuzeydoğu surlarıydı. Bu durum Halifeliğin, sınırları koruma karşılığında Sâmânoğullarına bağımsızlık hakkı vermesine neden olmuştu (Fürûzânî, 1395 hş.).

İslamî Azad Üniversitesi akademisyenlerinden Cevâd Heravî'nin *Târîh-i Sâmânîyân* isimli kitabı, İran'da Sâmânoğullarının siyasî tarihine dair yapılmış en detaylı çalışmalardandır. O, Sâmânoğullarının menşeini ayrıntılı bir şekilde incelemiş ve kökenlerini Behrâm Çûbîn'e dayandırmıştır. Abbâsîler ile Sâmânoğulları arasındaki münasebetler üzerine analizlerde bulunmuştur (Heravî, 1382 hş.). Heravî'nin *Pejûheşhâ-yi Pîrâmûn Asr-i Sâmânîyân* isimli kitabı ise Sâmânoğullarının ortaya çıkış ve istikrar sebepleri, yönetim tarzı, Sâmânoğulları ile Abbâsîler arasındaki ilişkiler, Sâmânoğulları döneminde Horasan'ın siyasî ve kültürel bütünleşmesi, bilimsel faaliyetler, Şehnâme gibi konuları içermektedir (Heravî, 1386 hş.).

Barat Dehmorde'nin *Târîh-i Siyasî, İctimâ'î, İktisadî ve Ferhengî-yi İran der Devre-yi Sâmâniyân, Deylemiyân ve Gaznevîyân* isimli eseri Sâmânoğulları, Deylemîler ve Gazneliler döneminde İran'ın siyasî tarihi, toplumsal yapısı, ekonomik hayatı, kültürel gelişmeleri üzerine genel bir tarih çalışmasıdır. Dolayısıyla çalışmada, yalnızca Sâmânoğulları değil, üç dönem birlikte ele alınmıştır (Barat Dehmorde, 1384 hş.).

Ferîde Hâdîpûr Berzeger'in *Gencîne-yi Târîh-i İran: Silsile-yi Sâmânîyân (Sâmânîyân ez Zuhûr tâ Sükût)* başlıklı kitabında, Sâmânoğullarının yükselişinden çöküşüne kadar uzanan tarihi incelenmektedir. Bu eserde, aslen Zerdüştî inanca sahip ve İran'ın yerel yöneticileri olarak belirtilen Sâmânoğullarının menşei Behrâm Çûbîn'e dayandırılmıştır (Barzegar, 1389 hş.).

Mahmûd Barâbadî'nin *Emîr İsmail Sâmânî* isimli kitabında, İsmail b. Ahmed'in kısa öyküsü ve biyografisi yer almaktadır (Barâbadî, 1391 hş.). Akbarpouri Behnâmî'nin *Sâmânîyân* isimli eseri ise İran'da Sâmânoğullarının siyasî tarihine dair yazılmış kitaplar arasındadır (Behnâmî, 1392 hş.).

Rashîd Dânâdost'un kaleme aldığı *Ez Silsile-yi Sâmânîyân Çe Mîdânîm?* isimli eser, Sâmânoğullarını tanıtmaktadır. Esere göre Sâmânoğulları, İran'ın Mâverâünnehir bölgesinin büyük bir bölümünü yöneten bir İran hanedanıydı (Dânâdost, 1395 hş.).

Seyyid Kâzım Rûhânî'nin *"Vezâret ve Vüzerâ-yı Sâmânîyân (2)"* Vahîd, (62–63), "*Vezâret ve Vüzerâ-yı Sâmânîyân (3)"*;*"Vezâret ve Vüzerâ-yı Sâmânîyân (4)"* başlıklı makalelerinde, Sâmânoğulları vezirleri hakkında bilgiler mevcuttur (Rûhânî, 1347 hş, ss. 54–59; Rûhânî, 1347 hş, ss. 141–144; Rûhânî, 1348 hş., ss. 407–411; Rûhânî, 1348 hş., ss. 491–493).

Azîzullâh Bayât'ın *"Çegûnegî-yi Teşkîl-i Silsile-yi Sâmânîyân"* makalesinde Mâverâünnehir coğrafyasına, İranî hanedanların ortaya çıkması ve Hilafetin sukutuna, Sâmânoğullarının nasıl kurulduğuna dair bilgiler yer almaktadır (Bayât, 1353 hş., ss. 241–260).

Bayât'ın devlet teşkilatına dair mühim bilgiler içeren *"Evzâ-i İdarî-yi Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğulları Devleti'nin yapısı, hükümdarın görevleri, devlet bünyesinde yer alan idareciler, maaşlar, divanlar ve ordu gibi konularda bilgiler bulabilmek mümkündür. Makalede, İran tarihinde Bermekiler ailesinden sonra hiçbir ailenin, Bel'amî ailesinin ünlülüğüne ulaşamadığı iddia edilmiştir (Bayât, 1353 hş., ss. 137–158).

Sâmânoğulları dönemindeki vezirlere dair önemli bilgiler içeren *"Vüzerâ-yı Nâmî-yi Silsile-yi Sâmânî Hânedân-ı Bel'amîyan"* başlıklı çalışmasında ise Bayât, İbn Mâkûlâ, Sem'ânî, Yâkut el-Hamevî, Muhammed Zebîdî, Ebu'l Fazl Beyhakî ve Akılî'nin eserlerinden nakiller yaparak Bel'amî ailesinin soyuna ve Bel'amî kelimesinin kökenine dair incelemelerde bulunmuştur (Bayât, 1354 hş., ss. 95–116).

Lorestan Üniversitesi akademisyenlerinden Jahanbakhsh Savagheb'in *"Sâmânîyân ve Nizâm-i Hilafet-i Abbâsî"* başlıklı makalesinde Sâmânoğulları ve Abbâsî Halifelik sistemi arasındaki münasebetler ele alınmıştır (Savagheb, 1378 hş.).

Hüseyin Reis'ul Sadat'ın *"Nufûz ve Tesir-i Tenzîh Girâyan İsmâili ber Derbâr-ı Nasr b. Ahmed Sâmânî"* başlıklı çalışmasında, II. Nasr'ın sarayında İsmâîlî propagandacıların nüfuzu araştırılmıştır (Reis'ul Sadat, 1379 hş., ss. 21–32).

Tarbiat Moalem Üniversitesi'nde akademisyenlik yapmış olan Sâleh Pargârî'nin *"Pâreî ez Evâmil-i Tekvîn-i Sâhtâr-ı İktidar der Hükümet-i Sâmânîyân"* başlıklı makalesi, Sâmânoğullarında otorite yapısının oluşumuna etki eden faktörleri konu edinmiştir (Pargârî, 1380 hş., ss. 129–143).

Şiraz Üniversitesi akademisyenlerinden Abdul Rasool Khosrandish'a ait olan *"ber Âmeden Devlet-i Sâmânîyân ez Merzdâri-yi İranî-İslamî"* başlıklı çalışmada, Sâmânoğullarının ortaya çıkışı ele alınmıştır. Sâmânoğullarının atası olarak zikredilen Behrâm Çûbîn'in, Sâsânîler döneminde sınır savunmasında görev yapan önemli bir asker ve dönemin önde gelen süvari komutanlarından biri olduğu belirtilmiştir (Khosrandish, 1381 hş., ss. 111–119).

Shahid Beheshti Üniversitesi akademisyenlerinden Aliyar Khalatbari ile Arak Üniversitesi akademisyenlerinden Boshra Delrish'e ait olan *"İlel-i be Kârgîrî ve Huzur-i Gosterde-yi Gulâman der Nizâm-ı Siyasî Sâmânîyân"* başlıklı makalede, Sâmânoğullarının siyasî düzenindeki gulâmlar konu edinilmiştir. Makalede, bu dönemde gulâm asker kullanılarak tamamen itaatkâr bir askerî yapının oluşmasının düşünüldüğü belirtilmiştir (Khalatbari & Delrish, 1385 hş., ss. 129–143).

Wajiha Miri'nin *"Ebû Alî Bel'amî ve Naqş-i Ân der Devlet-i Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde vezir Ebû Alî Bel'amî'nin Sâmânoğulları hükümetindeki rolü incelenmiştir (Miri, 1386 hş., ss. 91–106).

Meysam Sâheb'in *"Dîvân-i Resâil der Devrân-i Sâmânî ve Gaznevî"* başlıklı makalesinde Dîvân-i Resâil konu edinilmiştir. Sâmânoğulları döneminde bu divana dair, Sâsânîler döneminden kalma etkinin değişmeden sürdürüldüğü belirtilmiştir (Sâheb, 1387 hş., ss. 19–32).

Şiraz Üniversitesi akademisyenlerinden Jamshid Roosta'ya ait *"Umerâ-yi Mahallî-yi Çağânî"* başlıklı makalede, Çâğânîyan ve Çâğân'ın kökeni, Alî Muhtâc, Sâmânoğulları ile Çâğânî emirleri arasındaki ilişkiler, Sâmânoğullarının komşu hükümetlerle dış ilişkilerinde Çâğânîlerin rolleri hakkında bilgiler verilmiştir (Roosta, 1388 hş., ss. 131–144).

İslamî Azad Üniversitesi akademisyenlerinden Parîsâ Gorbânnejâd'a ait olan *"Barrâsî-yi İlel-i Umde-i Huzur ve Tovse'e-i Nehzet İsmâîlî der Horasan ve Mâverâünnehir (Devre-yi Sâmânîyân)"* başlıklı makalede, Sâmânoğulları döneminde İsmâilî hareketinin varlığının ve gelişiminin nedenleri ele alınmıştır (Gorbânnejâd, 1389 hş., ss. 133–157).

Heravî *"Devlet-i Sâmânîyân der Arse Siyâset-i Hâricî"* isimli çalışmasında, Horasan'ın siyasî coğrafyasına, Sâmânoğulları ve Abbâsîlerin dinî ve siyasî sahadaki çalışmalarına, Taberistan Alevîleri, Saffârîler, Tâhirîler ile Sâmânoğulları arasındaki münasebetlere, Bulgarlar ile münasebetler üzerine dayanarak ilk Rusya ve İran ilişkilerine, Çin hükümeti ile ilişkilere, paralara, orduya, köle ticaretine dair bilgiler vermektedir. Sâmânoğullarının, İslam'dan sonra İran devletlerinde bürokratik sistemin kurucuları olduklarını ve İranî uygarlığı dirilttiklerini, eski İran metoduna göre muntazam bir bürokratik düzen oluşturduklarını belirtmektedir (Heravî, 1389 hş., ss. 119–133). Heravî'nin *"Âl-i 'Irâk (Pejûheşî Tâze der Yek Kurn-ı Hâkimiyet-i Tâbi'-i Sâmânîyân ber Hârezm)"* başlıklı makalesi ise Aykut Özbayraktar tarafından Türkçeye çevrilmiştir (Heravî, 1391 hş., ss. 107–116; Heravî, 2018, ss. 61–73).

Heravî'nin bir diğer çalışması olan *"Sâmânîyân ve Nîm Kurn Hâkimiyet ber Kazvin"* isimli makalesinde Sâmânoğulları ve onların Kazvin üzerindeki hâkimiyeti incelenmiştir. Sâmânoğullarının Kazvin'deki 50 yıllık hâkimiyetinin bu bölgedeki duruma nasıl bir etkisi olduğu sorusuna cevap aranmıştır (Heravî, 1399b hş., ss. 117–133). Heravî'nin *"Naqş-i Sâmânîyân der Teherrukat Siyasî-Nizâmî-yi Taberistan"* isimli makalesinde ise Taberistan'daki Sâmânoğulları karşıtı isyanlar, Sâmânoğullarının Taberistan'daki duruma müdahaleleri hakkında bilgiler bulunmaktadır (Heravî, 1399a hş., ss. 31–44).

Heravî'nin *"Tehâcomat-i Karahaniyân be Buhara ve Sükût-i Devlet-i Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde Buhara'nın Karahanlılar tarafından istilası ve Sâmânoğullarının düşüşü konu edinilmiştir. Makaledeki temel araştırma sorusu Karahanlı istilalarının, Sâmânoğullarının yıkılmasına mı yoksa Gazneli Türklerinin istikrara kavuşmasına mı sebep olduğudur (Heravî, 1399c hş., ss. 117–135). Heravî'nin bir başka çalışması *"Deylemân ve Emîran-ı Deylemî der Rûzgâr-ı İktidar-i Sâmânîyân"*da ise Deylemli emirler hakkında bilgiler verilmektedir (Heravî, "Deylemân", ss. 135–147).

Heravî, *"Evâmil-i Siyasî-yi Furûpâşî-yi Devlet-i Sâmânîyân der Târîh-i İran"* isimli makalesinde Sâmânoğullarını yıkılışa götüren sebepleri siyasî ve askerî sebepler, sosyal ve kültürel sebepler, ekonomik sebepler şeklinde 3 ana başlık altında etraflıca incelemiştir. Sâmânoğullarının İran tarihinde, İslamiyet'ten sonra siyasî yapıya giren ve İran'ın altın çağının yaratıcıları olarak varlıklarını ön plana çıkarmış olan ilk aile olduklarını, Sâmânoğullarının ortaya çıkışının İran kültür ve medeniyetinin yeniden canlanması, yıkılışının ise İran'ın yabancı ülkelerin hâkimiyeti altına girmesi anlamına geldiğini belirtmektedir. (Heravî, 1387 hş., ss. 159–174).

İslamî Azad Üniversitesi akademisyenlerinden Teymour Rafiei ile tarih alanında uzman Farzaneh Seifi'ye ait olan "*Naqş-i Emîr İsmail Sâmânî der Çegûnegî-yi Teşkîl-i Devlet-i Sâmânîyân"* isimli çalışmada, Sâmânoğullarının teşkilinde İsmail b. Ahmed'in rolü incelenmiştir. Verilen bilgilere göre bu dönemde İran tarihi açısından Mâverâünnehir, kültür ve uygarlığın seçkin merkezlerindendi. Buhara, İran edebî hayatın yeniden canlanma ve İslam kültürünün merkezlerinden biriydi (Rafiei & Seifi, 1390 hş., ss. 126–145).

Seyyid Ali Mirhosseini'nin *"Nufûz-i İsmâîliyân der Devlet-i Sâmâniyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğulları döneminde İsmâilîlerin devlet içerisindeki nüfuzu, İsmâilî dâîlerin faaliyetleri, Sâmânoğulları hükümdarları ve devlet adamlarıyla ilişkileri ve özellikle İsmâilî hareketinin Sâmânoğulları siyaseti üzerindeki etkisi incelenmiştir (Seyyid Ali Naghi Mirhosseini, 1390 hş., ss. 103–150.

Shahid Bahonar Üniversitesi akademisyenlerinden Jamshid Roosta ile Şiraz Üniversitesi'nde yüksek lisans yapmış olan Mehdiye Mahmoudabadi'ye ait *"Hânedân-i Bânû İlyâs der Kirman ve Münâsebât-i Anha bâ Sâmânîyân ve Âl-e Bûye (K. 317–357)"* başlıklı makalede, Kirman'daki Bânû İlyâs hanedanı ve onların Sâmânoğulları ve Büveyhîler ile ilişkileri konu edinilmiştir (Roosta & Mahmoudabadi, 1391 hş., ss. 34–44).

Razieh Rahpimasrostani'ye ait olan *"Faik-i Hâsse Serdâr-i Sâmânî ve Münâsebât-i vey bâ Âl-i Simcûr"* başlıklı makalede, Sâmânoğullarının ordusunda ve siyasî olaylarda ön plana çıkmış olan Fâik el-Hassa hakkında bilgiler bulunmaktadır. Fâik el-Hassa'nın Sâmânoğulları devletindeki siyasî ve askerî rolü ve özellikle Simcûrîler ailesiyle ilişkileri ele alınmıştır (Razieh Rahpimasrostani, 1392 hş., ss. 26–31).

Tahmasb Talebi'nin *"Revâbet-i Sâmâniyân bâ Saffâriyân"* başlıklı makalesinin konusu Sâmânoğulları ile Saffârîler arasındaki siyasî ve askerî ilişkilerdir. Özellikle Yakub b. Leys ve Amr b. Leys dönemindeki gelişmeler, Sâmânoğullarının Horasan ve Sistan üzerindeki hâkimiyet mücadelesi ve Abbâsî hilafetiyle bağlantılı ilişkiler incelenmiştir (Tahmasb Talebi, 1393 hş., ss. 16–20).

Alî Bahranipour'un öğrencisi ile beraber kaleme aldığı *"Câygâh ve Naqş-i Gulâman ve Berdegân Türk der Hükümet-i Sâmânîyân"* isimli makalede, Sâmânoğullarındaki gulâmların önemi ve yeri hakkında mühim bilgiler mevcuttur (Bazrmanesh & Bahranipour 1394 hş., ss. 1–22).

Larestan Üniversitesi'nde akademisyenlik yapmış olan Mohsen Rahmati'nin *"Sâmânîyân ve İhyâ-yi Şâhenşâhî İranî"* isimli çalışmasında, Sâmânoğullarının tarih sahnesine çıkışı, İranî şehinşahlığı yeniden canlandırma eğilimini etkileyen faktörler, İranî şehinşahlığı canlandırmak için Sâmânoğullarının önlemleri gibi hususlarda bilgiler vardır (Rahmati, 1394 hş., ss. 47–72). *"Münâsebât-i Siyasî Sâmânîyân bâ Hilafet-i Abbâsî ve Evâmil Mu'essir ber An"* başlıklı makalesinde ise Abbâsîler ile Sâmânoğullarının siyasî ilişkileri ve bunları etkileyen faktörler konu edinilmiştir. Yazdığı bu makalesinde Rahmati, Sâmânoğullarının İranlı bir hanedan olduklarını ileri sürmektedir (Rahmati, 1394 hş., ss. 65–98).

Muhsin Mursalpour'un *"Barrâsî-yi Sipâh ve Sipehsâlârî der Devre-yi Sâmânîyân"* isimli çalışmasında, Sâmânoğulları ordusunun köylülerin önderlik ettiği merkezi olmayan bir ordudan, Türk askerlerinin emrindeki merkezi bir orduya dönüştüğü görülmektedir (Mursalpour, 1396 hş., ss. 25–44).

Dört araştırmacının birlikte kaleme aldıkları *"Miras-ı İdare-i Sâsânîyan der İran Devre-yi Sâmânî"* başlıklı makalede, Sâmânoğulları döneminde İran'da Sâsânîlerin idarî mirası ele alınmıştır. Bu makalede, Sâmânoğullarının kökeninin ve devlet teşkilatının temelleri her açıdan Sâsânîlere dayandırılmıştır. Makalede ifade edilenlere göre Sâmânoğulları, Sâsânîlerin idarî düzenini bir ölçüde

İslamî döneme nakletmiş ve Sâsânîlerin sahip oldukları idarî geleneklerle Mâverâünnehir'in yerli geleneklerini kaynaştırmayı başarmışlardı (Satârîan vd., 1396 hş., ss. 81–108).

Nayyereh Dalîr'in *"Barrâsî ve Tahlîl-i Râhberdhâ-yi Nizâmî-yi Cenghâ-yi Sâmânîyân ve Saffâriyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğullarının askerî stratejileri, Sâmânoğulları ve Saffârîler arasındaki mücadeleler hakkında bilgiler bulunmaktadır (Dalîr, 1397 hş., ss. 31–52).

İslamî Azad Üniversitesi akademisyenlerinden Muhammad-Reza Shahîdî-Pak'a ait olan "*Ferâzmendî Peydâyîş Divân Sâlârî İranî der Temeddon-i İslamî bâ Tekye ber Tabaka İranî Debîr, ez Sâmânîyân ve Selcûkiyân"* başlıklı makalede, Sâmânoğullarından Selçuklulara kadar İslam medeniyetinde İran kâtip sınıfına dayanan İran bürokrasisinin yükselişi ve ortaya çıkışı ele alınmıştır (Shahîdî-Pak, 1397 hş., ss. 60–66).

Dört araştırmacının birlikte kaleme aldıkları *"Câygâh-i Ebu Ali Çağânî der Te'âmulât Nizâmî ve Siyasî-yi Devlet-i Sâmânî"* isimli makalede, Sâmânoğullarının siyasî ve askerî teşkilatında Ebu Ali Çağânî'nin konumu incelenmiştir (Qaedan vd., 1397 hş., ss. 5–26).

Meybod Üniversitesi akademisyenlerinden Ja'far Nûrî'nin *"Te'emmul-i ber Nagş Sipehsâlâran der Tez'îf ve Sükût Hükümet-i Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğullarının gerilemesi ve çöküşünde sipehsâlârların rolü incelenmiştir (Nûrî, 1397 hş., ss. 99–113).

Nahiyyeh Sangingabâdî'nin *"Teşkîlât-i Nizâmî-yi Sâmânîyân ve Nagş Ân der Gosteriş ve Devam in Hükümet"* başlıklı makalesinde Sâmânoğullarının askerî teşkilatı ve bu devletin genişlemesi ve dayanıklılığındaki rolü konu edinilmiştir. Makalede, Sâmânoğullarının ortaya çıkışının İran kültür ve medeniyetini yeniden canlandırdığı ve genişlettiği, İran tarihinde birçok dönüşüme vesile olduğu vurgulanmıştır (Sangingabâdî, 1397 hş., ss. 13–23).

Fürûzânî'nin *"Te'emmulâtî der Bâb-i Ferâz ve Furûd Hükümet-i Sâmânîyân"* isimli makalesinde Sâmânoğullarının siyasî tarihine dair özet mahiyetinde bilgiler verilmiştir (Fürûzânî, 1399 hş., ss. 91–107; Forouzani, 2021, ss. 61–80).

Farhangian Üniversitesi akademisyenlerinden Fathî Vâjargâh'ın *"Râhberdhâ-yi Sâmânîyân der Muvâcehe be Kodrethâ-i Zemân der Sâlhâ-i Pâyânî Hükümet"* isimli çalışmasının konusu Sâmânoğulları Devleti'nin son dönemlerinde izlediği dış politika ve siyasî stratejilerdir. Özellikle Abbâsî Halifeliği, Büveyhîler, çevre hükümdarlar, Karahanlılar ile ilişkiler incelenmiştir. Çalışmanın temel tezi, Sâmânoğullarının son dönemindeki savunmacı ve edilgen siyasetin, devletin zayıflaması ve sonunda yıkılmasında önemli rol oynadığıdır (Vâjargâh, 1400 hş., ss. 63–84)

Abdullâh Aliâbâdî'nin *"Erteş der Zamân-i Sâmânîyân (Hicrî-yi Kamerî 279–389)"* isimli makalesinde Sâmânoğulları döneminde ordu ile ilgili bilgiler bulunmaktadır (Aliâbâdî, 1400 hş., ss. 25–27).

İslamî Azad Üniversitesi akademisyenlerinden A. Abbâsî'nin, Hasan Şâdpûr ve Nabi Salîm'in öğrencisiyle kaleme aldıkları *"Raftâr-i Siyasî-yi Sâmânîyân bâ Conbeşhâ-yi Esteqlâl-Talebâne-yi İran"* başlıklı makaledeki araştırma bulguları, Sâmânoğullarının İran bağımsızlık hareketlerinin söylemine aykırı bir uygulama içinde olduklarını, Fars kültür ve medeniyetine eğilimlerine rağmen İslam Hilafetini takip ederek kendi çıkarlarını gözettiklerini ve bu nedenle İran bağımsızlık hareketlerine karşı düşmanca bir tutum sergilediklerini göstermektedir (Abbâsî vd., 1401 hş., ss. 59–73).

Ali Gholamrezaei'nin *"Barrâsî-yi Amelkerd-i Hânedân-ı Ceyhânî der Devre-yi Sâmânîyân. Mâhnâme-yi Sarbâz"* başlıklı makalesinde Sâmânoğulları döneminde Ceyhânî ailesinin faaliyetleri, özellikle Ceyhânîlerin Sâmânoğulları Devleti'nin siyasî-idarî yapısında ve yönetimindeki rolü incelenmiştir. (Gholamrezaei, 1401 hş., ss. 46–47).

İslamî Azad Üniversitesi akademisyenlerinden Hasan Shadpour ve Mahboobeh Esmaili'nin öğrencisiyle birlikte kaleme aldıkları *"Zemineha-yi Revatdârî Sâmânîyân ve İsmâîliyân"* başlıklı makalede, Sâmânoğullarının İsmaililere karşı hoşgörüsünün nedenleri ele alınmıştır (Necefi vd., 1402 hş., ss. 105–120).

İslamî İran tarihi konusunda uzman olan Fâtıme Abdollâhî'nin *"Câygâh-i Şehr-i Rey der Münâsebât-i Siyasî ve Nizâmî-yi Sâmânî ve Âl-e Bûye"* başlıklı makalesinde Sâmânoğulları ile Büveyhîlerin askerî ve siyasî münasebetlerinde Rey'in önemine dair bilgiler bulunmaktadır (Abdollâhî, 1403 hş., ss. 27–41).

Üç araştırmacının birlikte kaleme aldıkları *"Nagş-i Sâmânîyân der Ticaret-i Berde der Horasan ve Mâverâünnehir"* isimli makalede, Horasan ve Mâverâünnehir köle ticaretinde Sâmânoğullarının rolü ele alınmıştır (Ramezanpour vd., 1403 hş., ss. 89–114).

2. Dinî Siyaset Üzerine Çalışmalar

Tahran Üniversitesi akademisyenlerinden Adil Ziyâî ile İslamî Azad Üniversitesi akademisyenlerinden Mûsâ Azîzî'nin, *"İlel-i Gosteriş Fıkh-ı Hanefî der Mâverâünnehir tâ Payan-ı Asr-i Sâmânîyân "* başlıklı makalesinde Hanefî uleması ile Sâmânoğulları arasındaki ilişki, Mâverâünnehir'de Hanefî fıkhının yayılmasında Ebü'l-Kasım Hakîm es-Semerkandî'nin etkisi gibi hususlarda bilgiler bulunmaktadır (Ziyâî & Azîzî, 1319 hş., ss. 31–57).

Keyvan Loloei'ye ait olan *"Âl-i Sâmân: Nuhustîn Fermânrevâ-yi Muselmân-i Mâverâünnehir Goftâr der Bab-i Diyânet, Evzâ ve Siyâset Mezhebî Sâmânîyân"*da Sâmânoğullarının hüküm sürdükleri topraklardaki dinî geçmiş, Mâverâünnehir'e İslamiyet'in nasıl girdiği ve Sâmânoğullarının din politikası incelenmiştir (Loloei, 1378 hş., ss. 33–44).

Türkmeni Âzer ve Fatima Mahmûdî'nin kaleme aldıkları bir makalede, Sâmânoğulları ile din alimlerinin siyasî etkileşimleri etraflıca incelenmiştir (Âzer & Mahmûdî, 1392 hş., ss. 7–20).

Üç araştırmacının birlikte kaleme aldıkları *"Barrassî-yi Evzâ'-i Mezheb ve Aqalliyyathâ-yi Mezhebî der Devre-yi Sâmânîyân"* başlıklı makalede verilen bilgilere göre, Sâmânoğulları hükümdarları arasında hâkim olan hoşgörü ruhu nedeniyle farklı görüş ve mezheplere mensup müritler özgürlük için çalışmış ve dolayısıyla çeşitli fikir akımları ortaya çıkmıştır (Berîsâm vd., 1396 hş., ss. 1–12).

Mohsen Rahmati'nin *"Teşeyyu' İmâmî der Mâverâünnehir der Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğullarından önce Mâverâünnehir'de Şiîliğin yayılışı, Sâmânoğulları döneminde Şiîliğin Mâverâünnehir bölgesindeki etkinliği, Mâverâünnehir'de Şiîliğin zayıflamaya başlamasının sebepleri incelenmiştir (Rahmati, 1397 hş., ss. 25–52).

3. Edebiyat, Dil, Tarih Yazımı ve Kültür Üzerine Çalışmalar

İranlı yazar, dil ve edebiyat araştırmacısı Muhammed Muîn'in *Bergozîde-yi Nesr-i Fârsî: Devrehâ-yi Sâmânîyân ve Âl-e Bûye* isimli kitabı, Sâmânoğulları ve Büveyhîler dönemindeki seçilmiş Farsça nesir hakkındadır (Muîn, 1337 hş.).

Abbâs Mehrîn'in, Sâmânoğulları ve Gazneliler döneminde İran edebiyatının ve dilinin tarihini konu edindiği *Târîh-i Zebân ve Edebiyât-i İran der Asr-i Sâmânîyân ve Gaznevîyân* isimli kitabında, İran milletinin yerli emirliklerden yeni bir hayata kavuştuğu ve Fars dilinin ortaya çıktığı dönem anlatılmaktadır (Mehrîn, 1352 hş.).

Ahmad Seyed-Moradi'nin *Ferheng ve Honar İranî der Semerkand ve Buhara* başlıklı kitabında İran kültür ve sanatının Semerkant ve Buhara'daki tarihsel etkisi, özellikle Sâmânoğulları döneminde bu şehirlerin Fars dili, edebiyatı ve kültürü açısından gelişimi ele alınmıştır (Ahmad Seyed-Moradi, 1388 hş.).

İrec Râmtîn'in *Sâmânîyân ve Gaznevîyân Hâmiyân-i Ferheng ve Edeb-i İran* başlıklı kitabında, Sâmânoğulları ve Gazneliler dönemi hakkında açıklamalar yapıldıktan sonra dönemin edebî, siyasî ve ilmî şahsiyetleri tanıtılmaktadır. Verilen bilgilere göre, Farsça konuşan ve İran asıllı Sâmânoğulları, İran dilini, kültürünü ve edebiyatını yüceltmeye ve korumaya çalışmışlardır (Râmtîn, 1389 hş.).

Heravî'nin *Çehâl Dâstân ez Târîh-i Sâmânîyân* isimli eserinin konusu Sâmânoğulları tarihiyle ilgili Farsça hikâyelerdir. Kitabın birinci bölümünde Sâmânoğulları döneminde bilim üretimi, ilme verilen önem ve ilmin yaygınlaştırılmasına yönelik hikâyeler yer almaktadır. İkinci bölümde sosyal haklar konusunu işleyen öyküler, üçüncü bölümde ise demokrasi konusunu işleyen öyküler

bulunmaktadır (Heravî, 1393 hş.). Heravî, bir makalesinde ise Firdevsî'nin Şâhnâme'sinden Sâmânoğulları dönemine ait bir hikâyeyi ele almıştır (Heravî, 1385 hş., ss. 126–136).

Keyvan Pahlavan ve Ahmad Sadri'nin birlikte kaleme aldıkları *Sâmâniyân ve Naqş-i Ânhâ der İ'tilâ-yi Temeddon ve Ferheng-i İran-Zemîn* isimli eserde, Sâmânoğullarının İran medeniyetinin ve kültürünün gelişmesindeki rolü konu edinilmiştir. Kitap Sâmânoğulları Devleti'nin siyasî tarihinden ziyade, dönemin İran kültürü, medeniyeti, sanat ve düşünce hayatının gelişimine katkısını öne çıkarmaktadır (Keyvan Pahlavan & Ahmad Sadri, 1396 hş.).

Fayyaz Zahed ve Kobra Fakhravar'ın *Barrassî-yi İlel Zuhûr ve Gosteriş-i Zebân ve Edebiyât-i Fârsî der Asr-i Sâmânî* başlıklı çalışmasında Sâmânoğulları döneminde Fars dilinin ve Fars edebiyatının ortaya çıkış ve yayılma sebepleri konu edinilmiştir. Kitap, Sâmânoğullarının Farsçayı desteklemesinin nedenlerini, siyasî-kültürel ortamı, Fars şiirinin gelişimini ve Sâmânoğulları sarayının edebiyat üzerindeki etkisini ele almıştır (Fayyaz Zahed & Kobra Fakhravar, 1396 hş.).

Molla Ahmed Golpaygani'nin *"Sonnethâ-yi Bâstânî İran der Edebiyât ahd-i Sâmânîyan"* isimli makalesinde verilen bilgilere göre, Sâmânoğulları döneminin İran'ın eski kültürel ve edebî mirasının yeniden canlandırılmasıyla ilişkisi önemli bir konudur. Sâmânoğulları döneminde özellikle Fars dili, İran tarih ve mitolojisi ile eski İran geleneklerinin edebî alanda yeniden önem kazandığı görülmektedir (Molla Ahmed Gogadi Golpaygani, 1377 hş.).

Mushtaq Mehr'in *"Fezâ-yi Fikrî ve Ferhengî-yi Fevre-yi Sâmânî ber Pâye-yi Şehr-i ân Devre"* başlıklı makalesinde Sâmânoğulları döneminin şairlerinin dünya görüşüne, Sâmânoğulları dönemi şiirinin dinî yönüne, eğitim ve öğrenmenin önemine dair bilgiler bulunmaktadır (Mehr, 1378 hş., ss. 5–24).

Mollâ Ahmed'in *"Asr-i Sâmânîyân, Devrân-i Porbâr-i Goftugû-yi Temeddonhâ"* isimli makalesinde Sâmânoğulları dönemindeki kültür ve medeniyetteki gelişmelerin önemine dikkat çekilmiştir (Ahmed, 1381 hş., ss. 628–633).

Haşmetullâh Azîzî'nin *"Târîh-i Ferhengî-yi İran Zemîn Hâstgâh Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğullarının ana vatanı olarak nitelendirilen İran'ın kültür tarihi konu edinilmiştir (Azîzî, 1383 hş., ss. 22–25).

Fürûzânî'nin *"Zerûrathâ ve Hedefhâ-yi Tervîc-i Ferhengî-yi İranî der Ahd-i Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğulları döneminde İran'ın kültürel gelişimi hakkında bilgiler bulunmaktadır (Fürûzânî, 1384 hş., ss. 21–25).

Mahboob Mahdavian'ın *"Zemineha-yi Gosteriş Felsefe ve Kelâm der Rûzgâr-i Sâmânîyân"* isimli çalışmasında, Sâmânoğulları dönemindeki yöneticilerin sosyal, eğitimsel, entelektüel ve kültürel altyapıları, ayrıca hükümetlerinin siyasî, ekonomik ve idarî yapısı incelenmiştir (Mahdavian, 1385 hş., ss. 17–50).

Mahmûdî Bahtiyârî'nin *"Bername-rîzî-yi Zebân-i Farsî der Asr-i Sâmânîyân"* isimli makalesi, İran'ın neden İslam ülkesi haline geldiği halde diğer birçok İslam ülkesinden farklı olarak Araplaşmadığı sorusuna cevap vermektedir (Bahtiyârî, 1386 hş., ss. 213–225).

Nafisa Waez'in *"Sâmânîyân Sipihr Endişegân Nuhbe Gerây Kurn Sevvom ve Çehârom Hicrî"* isimli makalesinde Sâmânoğulları dönemindeki seçkin düşünürler konu edinilmiştir. Bunun yanında Sâmânoğullarının siyasî, kültürel stratejileri, Sâmânoğulları döneminde İran'ın kültürel özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir (Waez, 1387 hş., ss. 56–73).

Arak Üniversitesi akademisyenlerinden Boşrî Delirish'e ait olan *"Tesbît-i Emniyyet der Şarq-i İran ve Tovse'e Ferhengî der Devre-yi Emîran İsmail ve Nasr Sâmânî"* başlıklı makalede, İsmail b. Ahmed ve Nasr döneminde İran'ın doğusunda güvenliğin istikrara kavuşturulması ve kültürel gelişme incelenmiştir (Delirish, 1387 hş, ss. 157–180).

Ekber Rafai'nin *"Şikûfe-yi Horasan-ı Bozorg der Asr-i Sâmânîyân (Emîr-i Nuhustîn)"* isimli makalesinde verilen bilgilere göre Horasan'ın coğrafi özellikleri, Sâmânoğullarını ekonomik olarak oldukça yüksek bir konuma getirmiştir. Sâmânoğullarının âlimlere ve edebiyata verdikleri destek, birçok

bilim adamı ve yazarın yetiştirilmesine yol açmıştır. Fars kültürü ve edebiyatı bu dönemde oldukça güçlenmiştir (Rafai, 1388 hş.).

Gholamhossein Nezami'nin "*Sâmâniyân ve Temeddon-i Cihânî*" başlıklı makalesinde Sâmânoğulları döneminin İslam dünyası ve dünya medeniyeti içindeki yeri, Sâmânoğullarının bilim, sanat, mimari ve kültür alanındaki katkıları incelenmiştir (Gholamhossein Nezami, 1388 hş., ss. 106–107).

Peyam-i Nur Üniversitesi akademisyenlerinden Ahmad Moosavi ile öğrencisine ait olan bir makalede verilen bilgilere göre Sâmânoğulları, İran kültürünü, Fars dili ve edebiyatını canlandırmaya çalışmış bir hükümetti (Moosavi & Qolipour, 1390 hş., ss. 29–44). Muhammad-Reza Shahîdî-Pak'ın *"İnkilâb-ı İdarî Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde de Sâmânoğullarının İran kültürünü canlandırdıkları ifade edilmiştir. Sâmânoğulları Devleti'nde idarî yapılanma ve idarî dönüşüm, devlet teşkilatının, bürokrasinin ve yönetim kurumlarının gelişimi ele alınmıştır (Shahîdî-Pak, 1390 hş., ss. 21–23).

Mazandaran Üniversitesi akademisyenlerinden Rezâ Satârî ile öğrencisine ait olan bir makalede, Sâmânoğulları hükümet döneminin, İslamiyet'in İran'a girişinden sonra İran kültür tarihinin en görkemli dönemlerinden biri olduğu belirtilmiştir (Satârî & İsmâîlî, 1391 hş., ss. 163–187).

Shahid Beheshti Üniversitesi akademisyenlerinden Muhammed Sajadi ile İslamî Azad Üniversitesi'nde doktora yapmış olan Ahmedî Caf'erî'ye ait olan *"İrtibât-ı Dûsûye-yi Hâkimiyet ve Endîşe der Devrân-i Sâmânî ve Gaznevî"* başlıklı makalede, Sâmânoğulları döneminde hükümdarların hoşgörüsünden dolayı Buhara'nın Gazne'ye göre daha yüksek bir statüye sahip, ilim ve edebiyat açısından zengin bir şehir olduğu vurgulanmıştır (Caf'erî & Secâdî, 1392 hş., ss. 1–16).

İslamî Azad Üniversitesi akademisyenlerinden Yusuf Cemâlî ile öğrencisine ait olan *"Barrâsî-yi Evâmil-i Tekvîn-i Târîh Nigârî-yi İran der Devrân-i Sâmânîyân"* başlıklı makalede, Sâmânoğulları döneminde İran tarihçiliğinin gelişimini etkileyen faktörler konu edinilmiştir (Soghari & Cemâlî, (1393 hş., ss. 107–132).

İran Millî Kütüphanesi yöneticilerinden Farahnaz Kohan, Sâmânoğulları döneminde ilmin gelişmesinde eğitim kurumlarının rolü, Sâmânoğulları hükümetinde kültürel Rönesans'ın oluşumunda etkili olan faktörler, Sâmânoğulları dönemi İran'ında kütüphane ve kütüphanecilik gibi konuları inceleyen makaleler kaleme almıştır (Kohan, 1393a hş., ss. 95–129; Kohan, 1393 hş., ss. 99–130; Kohan, 1394 hş., ss. 110–122). *"Gune Şinâsî Akşâr İctimâ'î Asr-i Sâmânîyân (bâ Tekye ber Pûşâk Ânhâ)"* isimli makalesinde verilen bilgilere göre ise Sâmânoğulları, İranlılar arasında özel bir millî ve kültürel birlik yaratmayı ve İslam'dan sonra İran'da en büyük kültürel ve sosyal rönesansı oluşturmayı başarmışlardı (Kohan, 1394 hş., ss. 119–152).

Üç araştırmacının birlikte kaleme aldıkları *"Zebân-i Basari-ye Neveştâr-e Sâmâniyân der Pertov Usûl Hat Şinâsî"* başlıklı makalede, Sâmânoğulları dönemindeki Kûfî yazının görsel dili ve yazının yalnızca okunacak bir metin değil, aynı zamanda görsel ve sembolik anlamlar taşıyan bir unsur olduğu incelenmektedir. Yazarların yaklaşımlarından hareketle Sâmânoğulları dönemi Kûfî yazısı, hat sanatı ve yazıbilimi ilkeleri üzerinden analiz edilmiştir (F. Masoomzadeh Jozdani vd., 1394 hş., ss. 38–59).

Tebriz Üniversitesi akademisyenlerinden Fatemeh Orouji ile öğrencisine ait olan bir makalede, Sâmânoğullarının başlangıcından Gaznelilerin sonuna kadar Mâverâünnehir'deki ve Horasan'daki vakıflar hakkında bilgilere yer verilmiştir (Orouji & Borojni, 1396 hş., ss. 77–114).

Jahanbakhsh Savagheb ve Akram Karamali'nin birlikte yazdıkları "*Bâstân Girâyî der Ferhengî ve Edebiyât Devrân-i Sâmânî"* başlıklı makalede, Sâmânoğullarının kültürel stratejisi ve o dönem edebiyatında antik döneme ilişkin tutumları incelenmiştir (Savagheb & Karamali, 1397 hş., ss. 69–75).

Heravî ile öğrencisine ait olan *"Şâhnâme Tebellor-i Niyâz İctimâ'î ve Siyasî-yi Asr-i Sâmânîyân"* başlıklı makalede, düzyazı Şâhnâme yazımının Sâsânî döneminden Sâmânoğulları dönemindeki manzum Şâhnâme yazımına kadar entelektüel akışından hareketle Firdevsî döneminin Şâhnâme'sinin ortaya çıkışındaki sosyal, kültürel ve politik etkiler analiz edilmeye çalışılmıştır (Ahravî & Heravî, 1399 hş., ss. 21–44).

İslamî Azad Üniversitesi akademisyenlerinden Muhammed Sepehrî ile Meryem Dolat'a ait olan *"Târîh Nigârî Devre-yi Sâmânîyân"* başlıklı çalışmada, Sâmânoğulları döneminde tarih yazımı konu edinilmiştir (Hakîkî & Sepehrî, 1399 hş., ss. 101–113).

Alî Ghofrani'nin Syedeysa Moosavi ile birlikte kaleme aldığı makalede, Sâmânoğullarının bilim ve ilim alanındaki ekonomik performansı araştırılmıştır (Moosavi & Ghofrani, 1401 hş., ss. 69–94).

Üç araştırmacının birlikte kaleme aldıkları "*Naqş-i Vüzera ve Dânişmendân der Sâht ve Teçhîz-i Kitâbhânehâ der Asr-i Sâmânî (261–395 H. K. / 874–1004 M.)"* başlıklı makalenin konusunu, Sâmânoğulları döneminde vezirler ve bilginlerin kütüphanelerin kurulması ve donatılmasındaki rolü oluşturmaktadır. Çalışma özellikle Sâmânoğullarının ilmî-kültürel canlanmasında vezir, emir ve bilginlerin kütüphane geleneğine katkısını ele almıştır (Kazemi Abiazani vd., 1401 hş., s. 7).

Kashan Üniversitesi akademisyenlerinden Rezâ Rûhânî ile öğrencisine ait *"Barrâsî-yi Zemînehâ-yi Roşd-i Hodkâmegî der Medâyih-i Farsî (ez Devre Sâmânîyân tâ Devre Selcûkiyân)"* başlıklı makalede, Sâmânoğullarından Selçuklu dönemine Fars methiyelerinde otoriterlik gelişiminin kökenleri incelenmiştir (Rûhânî & Ramshe, 2021–2022, ss. 209–237).

4. İktisadî ve İçtimaî Tarih Üzerine Çalışmalar

Yousef Maleki'nin *Şukûfâyi Ulûm der Devre-yi Hükümet-i Sâmânîyân* isimli kitabında Sâmânoğullarının ortaya çıkış döneminde İran'ın siyasî ve sosyal durumu, Sâmânoğullarının ekonomik durumu, sosyal sınıfları, Sâmânoğulları dönemindeki kültür gibi konular incelenmiştir (Maleki, 1393 hş.).

Bayât'ın *"Ezvâ-i İktisadî-yi Mâverâünnehir ve Horasan der Zamân-i Hükümet Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğulları döneminde Horasan'ın ve Mâverâünnehir'in iktisadî durumu hakkında bilgiler mevcuttur (Bayât, 1353 hş., ss. 65–80).

Rıza Nâcî'nin, *"Hânedânhâ ve Âdâb ve Âyînhâ-i İranî ve Cenbehâ-i ez Zindegî İctimâ'î der Kalemrov-i Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde İranî gelenekler ve hanedanlar, Sâmânoğulları topraklarındaki sosyal yaşamın yönleri ele alınmıştır. Makalede Sâmânoğulları, doğunun son İran emirleri olarak nitelendirilmiştir (Nâcî, 1378 hş., ss. 183–197). Nâcî'nin bir başka çalışmasında ise Sâmânoğullarının meşruiyeti ve toplumsal tabanı konu edinilmiştir (Nâcî, 1390, ss. 13–20).

Azam Bargian'ın *"Ezvâ-i İktisadî ve Ticarî-yi Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğullarının ticarî ve İktisadî durumu hakkında bilgiler mevcuttur (Bargian, 1383 hş., ss. 51–65).

Haşmetullâh Sâlimî'nin *"Harâc ve Şebeke-yi Âbyârî der Kalemrov-i Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğulları topraklarında harac ve sulama şebekesi ele alınmıştır (Sâlimî, 1386 hş., ss. 5–16).

Meşhed Firdevsî Üniversitesi akademisyenlerinden Rezâ Sanaei ile Tahran Üniversitesi akademisyenlerinden Ahmed Hazâveh tarafından kaleme alınan çalışmada, Horasan ve Mâverâünnehir'in ötesindeki soyluların Nîşâbur'daki mali politikaları ele alınmış; bu politikaların Sâmânoğulları ve Gazneliler dönemindeki mali uygulamalarla ilişkisi incelenmiştir (Sanaei ve Hazâveh, 1391 hş., ss. 9–26).

Guilan Üniversitesi akademisyenlerinden Muhammed Nopasand ile öğrencisine ait olan *"Siyâsethâ-yi İktisadî Nizamha-i Hükümet-i Sâmânî ve Gaznevî"* isimli makalede, Sâmânoğullarının ve Gaznelilerin iktisadî politikaları konu edinilmiştir (Nopasand & İsavi, 1392 hş., ss. 99–120).

Cafer Sepehrî'nin *"Bâzargânî Deryâ-yi İranîyan bâ Orupa der Devrân-i Sâmânîyân"* isimli makalesinde Sâmânoğulları döneminde İran'ın Avrupa ile deniz ticareti; bir başka makalesinde ise Sâmânoğulları döneminde İran ticareti konu edinilmiştir (Sepehrî, 1393 hş., ss. 46–47; Sepehrî, 1397 hş., ss. 66–69).

Farhangian Üniversitesi akademisyenlerinden Alî Rudgar ile Zamani Mahjob'a ait olan *"Ticaret-i Hâricî Mâverâünnehir der Devre-yi Sâmânîyân"* başlıklı makalede, Sâmânoğulları döneminde Mâverâünnehir'de dış ticaret ele alınmıştır. Araştırmanın bulguları, Sâmânoğulları

döneminde Mâverâünnehir'in ekonomik ve ticarî canlanışının, bu dönemin siyasî ve sosyal düzeninin ve güvenliğinin bir yansıması olduğunu göstermektedir (Mahjob & Rudgar, 1394 hş., ss. 77–102).

Meryem Dolat'ın "*Ticaret ve İktisadî der Rûzgâr-i Sâmânîyân ve Gaznevîyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğulları ve Gazneliler döneminde ticaret ve ekonomi araştırılmıştır (Reftâr, 1397 hş.).

Sâmânoğullarının İran tarihindeki ilk siyasî güç sayılabileceğini belirten İslamî Azad Üniversitesi akademisyenlerinden Ezzatollah Khodadadi ise *"Tehlîl Câme Şinâhti Evzâ İctimâ'î, Ferhengî, Siyasî ve Dinî Devre Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde Sâmânoğullarının ekonomik, dini, kültürel, ilmî, içtimaî, güvenlik, devlet idaresi, politikaları ve bu dönemdeki sosyal tabakalaşmalar hakkında bilgiler bulunmaktadır (Khodadadi, 1397 hş., ss. 163–194).

Dört araştırmacının birlikte kaleme aldıkları *"Emniyet-i Siyasî ve Revnak-i İktisadî-yi Mâverâünnehir der Asr-i Sâmânîyân"* başlıklı makalede, Sâmânoğulları döneminin siyasî güvenliğinin Mezopotamya bölgesinin ticarî refahı üzerindeki etkisi incelenmiştir (Amîrî vd., 1401 hş., ss. 29–52).

Fürûzânî'nin bir makalesi Sâmânoğulları dönemindeki kadınların kültürel, içtimaî ve siyasî konumu hakkındadır. Fürûzânî, Sâmânoğulları döneminden bahseden kaynaklarda, o dönemin kadınlarının durumu hakkında pek fazla bilgi olmayışının sebebini, kadınların diğer hanedanlara kıyasla çok sınırlı içtimaî ve siyasî rollere sahip olmalarından dolayı kaynaklanabileceğini yazmaktadır. Bunun ana sebebini ise Hanefîliğe bağlamaktadır (Fürûzânî, 1404 hş., ss. 135–148).

5. Şehir Tarihi Üzerine Çalışmalar

Rezâ Hojjat'ın *Buhara Kocâ est? Seyrî der Coğrafya-yi Târîhi ve Ferhengî-yi Horasan-ı Bozorg der Ahd-i Sâmânîyân Hemegâm bâ İbn Sînâ* isimli eserinde Sâmânoğulları dönemindeki Buhara şehrinin özellikleri, Sâmânoğullarının Tacikler ve İranlılarla bağlantıları, İranşehr'in mitolojik ve tarihi dönemlerdeki coğrafi ve kültürel sınırları, Belh'in tanımı, Mâverâünnehir'in sınırları, Horasan toprakları, İbn Sînâ'nın hayatı ve eserleri hakkında bilgiler mevcuttur (Hojjat, 1384 hş.).

Nadirjan Torsanzâd'ın *"Şehirhâ-yi Mâverâünnehir der Devrân-i Sâmânîyân"* isimli çalışmasında, Sâmânoğulları döneminde Mâverâünnehir şehirleri konu edinilmiştir (Torsanzâd, 1377 hş., ss. 143–168).

Tahran Üniversitesi akademisyenlerinden Kâzim Beigi'ye ait olan *"Sâmânîyân ve Noqabâ-yi Hoseynî-yi Nişâbûr"* başlıklı makalede, Nîşâbur'un gelişimi, sosyo-ekonomik koşulları, dinî figürleri, Nîşâbur'daki siyasî karışıklıklar gibi hususlarda bilgiler bulunmaktadır (Beîgî, 1389 hş., ss. 39–66).

Isfahan Üniversitesi akademisyenlerinden Hamîd Rızâ Tavassolî'ye ait olan *"Kavâ'id ve Vîjegîha-yi Mu'arrifî Şehirhâ der Mutûn Kohen Mutâle'a-yi Movrid: Şehirhâ-yi Sâmânîyân"* isimli makalede, Sâmânoğulları topraklarındaki şehirler hakkında bilgiler vardır (Tavassolî, 1393 hş., ss. 39–46).

Alî Bahranipour'un *"Naqş-i Mevkı'iyyet ve Coğrafya-yi İktisadî-yi Horasan ve Mâverâünnehir der İktisadî a Ahd-i Sâmânîyân"* isimli çalışmasında, Sâmânoğulları dönemi ekonomisinde Horasan ve Mâverâünnehir'in konumu ve ekonomik coğrafyasının rolü ele alınmıştır (Bahranipour, 1393 hş., ss. 49–60).

Hossein İzâdî ve Muhammed Hosseinî'nin kaleme aldıkları *"Buhara ve Naqş-i Sâmânîyân der Şukûfâ-yi Ân"* başlıklı makalede, Sâmânoğulları zamanında Buhara'nın ekonomisi ve buradaki İslam kültürünün gelişimi, Buhara'daki bilimsel ve dinî söylemin dili Farsça hakkında bilgiler bulunmaktadır (İzâdî & Hosseinî, 1394 hş., ss. 115–139).

Tahran Üniversitesi akademisyenlerinden Javadi Yeganeh'in öğrencileriyle ortaklaşa yazdığı bir makalede, Sâsânîler dönemindeki İran'a özgü devlet ve hükümdarlık anlayışının, İslamiyet'in kabulünden sonra tamamen ortadan mı kalktığı, yoksa Sâmânoğulları ve Büveyhîler gibi hanedanların siyasal yapısında farklı biçimlerde yaşamaya devam mı ettiği sorusuna cevap aranmaktadır. (Eskandarî-Nasab vd., 1399 hş., ss. 133–155).

Esfandiari Mahni ve Siamian Gorji'nin birlikte kaleme aldıkları *"Tahlil-i Te'sîr-i Şehrgerayî Hükümet-i Sâmânîyân ve ber Revend-i Gosteriş Ulûm-i Tebî'î ber Mebnâ-yi Nezeriyye-yi Umrân İbn Haldun"* isimli makalede, İbn Haldun'un kentleşme teorisine dayanarak Sâmânoğulları hükümetinin kentselciliğinin doğa bilimlerinin gelişimi üzerindeki etkisi konu edinilmiştir (Mahni & Gorji, 1403 hş., ss. 10–42).

6. Tıp Tarihi Üzerine Çalışmalar

Üç araştırmacının birlikte kaleme aldıkları *"Seyr-i Târîhî-yi Ulûm-i Pezeşkî der Esâtir-i İran-i Bâstân ba Rûykerd be Devre-yi Sâmânîyân"* başlıklı makalede, kadim İran tıbbının etkisi altında Sâmânoğulları döneminde tıp biliminin önemi ve statüsü araştırılmıştır (Âzer vd., 1397 hş., ss. 756–762).

Alırıza Golshânî'ye ait olan *"Revişhâ-yi Âmûziş-i Pezeşkî-yi Pezeşkân-i Mâverâünnehir der Devre-yi Sâmânîyân"* başlıklı makalede, Sâmânoğulları dönemindeki klinik ve hastane yöntemi, Dâru'l-Hikme, tıp sahasındaki ünlü isimler incelenmiştir. Makalede, Sâmânoğulları döneminde tıp eğitimine gösterilen ilginin, dünyanın diğer bölgelerinde de medeniyet etkisi yarattığı ve dünya tarihindeki tıp eğitimi yöntemlerinde köklü bir değişime neden olduğu vurgulanmıştır (Golshânî, 1401 hş., ss. 224–235).

7. Nümismatik Üzerine Çalışmalar

Nişâbûr Üniversitesi akademisyenlerinden İbrahim Raigani'nin öğrencisi ile birlikte kaleme aldığı *"Pejûheşî ber Sikkehâ-yi Şâhs ez Nasr b. Ahmed Sâmânî (zerbşode be sâl K. 301 der Semerkand), bâ Hevânîşî Nevâz Târîh-i Siyasî ân Devre"* başlıklı makalenin temel dayanağını nümismatik veriler, özellikle de Nasr b. Ahmed'in Semerkant'ta basılan iki önemli sikkesi oluşturmaktadır (Raigani & Saadatmehr, 1398 hş., ss. 73–92).

Hasan Bastânî Râd'ın *"Mobâdelât-i Pulî ve Sikkehânehâ-yi Sâmânîyân"* makalesinde Sâmânoğullarının para alışverişleri ve para basma yöntemleri, parasal işlemlerde gümüş sikkelerin ve darphanelerin rolü ele alınmıştır (Râd, 1390 hş., ss. 15–30).

Dört araştırmacının birlikte kaleme aldıkları *"Âgâz İmâret İshak b. Ahmed Sâmânî (301) der Semerkand bâ İstinâd ber Şevâhid Sikke Şinâsî"* başlıklı makalede, nümismatik kanıtlara dayanarak Semerkant'ta İshak b. Ahmed Sâmânî emirliğinin başlangıcı konu edinilmiştir (Saadetmehr vd., 1399 hş., ss. 173–188).

8. Arkeoloji Verileri Üzerine Çalışmalar

Rasekh Talkhdash'ın *"Barrâsî-yi Nemâd Anahita der Sofâlîneha-yi Sâmânîyân"* isimli makalesinde Sâmânoğulları çömlekçiliğinde İran tanrıçası Anahita sembolü incelenmiştir. Sâmânoğulları çanak çömleklerinde yılan, balık, yeni ay, palmiye yaprağı ve nar gibi bereket sembollerinin görülebileceği, kadın figürlerinin ise kendine has bir karaktere sahip olduğu belirtilmiştir (Talkhdash, 1388 hş., ss. 45–52).

Mazandaran Üniversitesi akademisyenlerinden Fatana Mahmoudi'ye ait olan *"Te'sîr Honer Filizkârî Sâmânîyân ber Vikingha be Vâsıtî Revâbit Ticarî Do Mintaka der Mesîr Câdde-î Hez"* isimli çalışmada, Sâmânoğulları metal işçiliğinin Vikingler üzerindeki etkisi konu edinilmiştir (Mahmoudi, 1396 hş., ss. 141–160).

Shahid Üniversitesi akademisyenlerinden Muhsin Marathi ile öğrencisine ait olan bir makalede, Sâsânî sanatına uygun olarak Sâmânoğulları ve Âl-e Bûye dönemlerine ait çömlek desenleri ve tekstiller incelenmiştir (Kâdikaliyâî & Marathi, 1397 hş., ss. 73–82).

Banafşe Mirzaei ve Alî Moradkhani'nin birlikte kaleme aldıkları bir makalede, Sâmânoğulları dönemindeki Nîşâbur çömleklerinin, İslam öncesi dinlerin ritüel ve gelenekleriyle yakından ilgili sembolik motifler ve imgeler içerdiği belirtilmiştir (Mirzaei & Moradkhani, 1398 hş., ss. 47–57).

Üç araştırmacının birlikte kaleme aldıkları *"Mutâle'a-yi Tetbîkî Nukûş Ketîbehâ ve Perendegân Sifâlha-î Devre-yi Sâmânî (Nişâbûr, Kurn Kameri 3–4) bâ Sifâl Devre-yi Tang der Çin (Changsha, Kurn Miladi 7–10) ber Esas Nezeriyye Geştalt"* başlıklı makalede, Sâmânoğulları dönemi çanak

çömleklerindeki yazıtlar ve kuş motiflerinin Gestalt teorisine dayalı olarak Çin'deki Tang dönemi çanak çömlekleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir (Jafartiyari vd., 1402 hş., ss. 45–55).

Resûl Celîlî'nin *"Remz-goşâyî-yi Nukûş-ı Tezyînî-yi Zarf-ı Sofâlî Asr-i Sâmânîyân Mehzûz der Muze-i Honer Şikago"* isimli çalışmasında, Chicago Sanat Müzesi'nde saklanan Nîşâbur'dan gelen Sâmânoğulları dönemine ait nadir boyalı çanak çömleklerin süslemeleri araştırılmıştır (Celîlî, 1402, ss. 147–165).

9. Çeviri Çalışmaları

İran'da Sâmânoğulları ile ilgili başka ülkelerde yapılan araştırmaların çevirileri de yayımlanmıştır.

Tacikistan'da Sâmânoğullarına dair yazılmış makalelerden bazıları, İran'da *Sâmânîyân ve İhya-yi Temeddon-i Farsî Taciki* isimli bir kitap içerisinde İran Farsçasına çevrilmiştir (Kamal & Alavi (Farsçaya çev.), 1377 hş.). Çalışma Sâmânoğulları hanedanının soyu, Sâmânoğullarının siyasî ve İktisadî tarihi, Sâmânoğulları döneminde iktisadî ve içtimaî münasebetler, paralar, Tacikistan için Sâmânoğullarının önemi, Sâmânoğulları dönemindeki felsefe, hukuk, tasavvuf, din, bilim, sanat ve edebiyat konuları gibi birçok konuda bilgiler içermektedir.

Tacik bilgini Sa'dullâh Abdollâh-yûf'un Tahran'da yayımlanan *Emîr İsmail Sâmânî* başlıklı kitabı İran Farsçasında yeniden yazılmış ve yayımlanmıştır. Kitapta, Sâmânoğullarının kökeni, İsmail b. Ahmed'in hayatı ve dönemi, Sâmânoğullarının yönetim sistemi ve kültürel hareketleri konu edinilmiştir (Abdollâh-yûf, 1378 hş.).

Birjand Üniversitesi akademisyenlerinden Mojtabâ Khalîfeh, Bosworth'a ait olan *"An Alleged Embassy from the Emperor of China to the Amir Nasr b. Ahmad: A Contribution to Samanid Military History"* isimli makalenin Farsçaya tercümesini yapmıştır (Bosworth, 1977, ss. 1–13; Bosworth, 1383 hş., ss. 26–31).

Sâmânoğulları ile ilgili bir başka çeviri kitap, İhsân Zünûn Sâmârî'nin eserlerinin çevirileridir (Sâmârî, 1393 hş.; Sâmârî, 1395 hş.; Sâmârî, 1400 hş.). Julie Scott Meisami'nin eseri de *Târîh Nigârî Farsî (Sâmânîyân, Gaznevîyân, Selcukîyân)* adıyla Muhammed Dehghani tarafından Farsçaya çevrilmiştir (Meisami, 1391 hş.).

Heravî, *"Vakâvî Rûykerd-i Târîh-i Pejûhân Mu'âsir Tacikistan be Hükümet Sâmânîyân"* başlıklı makalesinde Tacik tarih bilginlerinin bu ülkelerin ortak mirası olan Sâmânoğullarına yaklaşımlarını inceleyip analiz etmiştir (Heravî, 1398 hş., ss. 257–279).

SONUÇ

İran tarih yazıcılığında Sâmânoğullarına dair araştırmalara bakıldığında, konu çeşitliliği dikkat çekmektedir. Bu araştırmalarda, Sâmânoğulları anlatısı oldukça İran merkezci bir çerçeveye oturtulmuştur. Sâmânoğulları, yalnızca X. yüzyılda hüküm süren bir hanedan olarak değil, İslamlaşma sonrasındaki İran tarihinin siyasî, kültürel ve dilsel sürekliliğinin yeniden kurulduğu önemli bir eşik olarak değerlendirilmiştir. Literatürde, Sâmânoğullarının İran kültürünün gelişimine katkıda bulundukları, Fars dilinin gelişimini destekledikleri ve İranî kimliğin muhafaza edilmesi ile yeniden üretilmesinde önemli bir rol üstlendikleri ileri sürülmüştür. Bunun yanı sıra, hanedanın eski İran dönemine ait idarî, saray ve kültürel unsurları yeniden canlandırmaya yönelik girişimlerde bulunduğu ve İran kültürel mirasının İslamî geleneklerle bütünleştirilmesine yönelik bir çaba içerisinde olduğu iddia edilmiştir. Ayrıca, Sâmânoğulları teşkilatında çeşitli görevler üstlenen bazı şahsiyetlerin soylarını Sâsânîlere dayandırdıkları yönündeki iddialara da araştırmalarda yer verilmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda Sâmânoğulları dönemi, İslamiyet'in İran coğrafyasına intikalinden sonraki süreçte İran kültür tarihinin en önemli ve görkemli dönemlerinden biri olarak nitelendirilmiştir. Özellikle Taberî tarihinin bu dönemde Farsçaya uyarlanması, Farsça tarih yazıcılığının gelişimi ve İran kültürel hafızasının yeniden inşası açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilmiştir.

İranlı araştırmacılar, İran coğrafyasında hüküm sürmüş olan muhtelif siyasî teşekkülleri, İran tarihinin sürekliliği içerisinde değerlendirmişler ve İranî unsurlarla ilişkilendirmişlerdir. Nitekim araştırmalara genel olarak baktığımızda, yazarlar tarafından çoğunlukla taraflı bir bakış açısının

sergilendiği, Sâsânîlerin fazla övüldüğü, Sâmânoğullarının kökeninin ve devlet teşkilatının temelinin Sâsânîlere dayandırıldığı görülmektedir. Sâmânoğullarının menşei genellikle Sâsânîlerin büyük kumandanı olarak nitelendirilen Behrâm Çûbîn'e dayandırılmıştır. Sâmânoğullarının tarih sahnesine çıkışının Arap fetihlerinden sonra İran kültür ve medeniyetinin yeniden canlanması, yıkılışının ise İran'ın yabancı ülkelerin hâkimiyeti altına girmesi anlamına geldiği belirtilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, İran'ın yeniden doğuşu fikri, araştırmalarda baskın bir anlatı hâline gelmiştir.

Araştırmalardaki yaklaşımlar, bazı önemli boşlukları beraberinde getirmiştir. Türk askerî unsurların ve gulâm sisteminin devletin siyasî ve idarî dönüşümündeki rolü, İranî anlatının gölgesinde kalmıştır. Fars kültürü ile Sâmânoğulları siyaseti çok daha fazla özdeşleştirilmiştir. Fakat devletin askerî ve siyasî yapısında Türk gulâmları ve Orta Asyalı unsurlar da çok önemli bir konuma sahipti. Ayrıca Sâmânoğullarındaki Türklerin yükselişi, Alp Tegin ve Sebük Tegin üzerinden Gazneli siyasî düzeninin oluşumuna uzanan sürecin anlaşılması bakımından da önemlidir. Araştırmalardaki bir diğer boşluk, Sâmânoğulları tarihinin İran ile Mâverâünnehir arasındaki karşılıklı ilişkiler bağlamında yeterince bütünleştirilememesidir. Bu dönem, yalnızca İran tarihi çerçevesinde değerlendirilmemelidir. Zira Sâmânoğullarını sadece İran'ın yeniden doğuşu olarak okumak, İranî, İslamî ve Türkî unsurların aynı siyasî ortamda birbirine karışmasının gözden kaçmasına sebep olmaktadır.

Makalenin literatüre temel katkısı, İran'da Sâmânoğulları üzerine gerçekleştirilen araştırmaları bibliyografik açıdan ortaya koymak ve söz konusu çalışmaların ortak eğilimlerini değerlendirmektir. Bu kapsamda, mevcut araştırmalarda Sâmânoğullarının İranî kimliği üzerinden ele alınmasının, hanedanın Sâsânî mirasıyla ilişkilendirilmesinin ve Fars dilinin yanı sıra İran kültürünün gelişimindeki rollerinin vurgulanmasının belirgin bir yaklaşım oluşturduğu görülmektedir. Buna karşılık, Sâmânoğulları döneminde Türk unsurunun, özellikle devletin idarî ve askerî teşkilatlanmasındaki konumunun, literatürün önemli bir bölümünde ikincil planda kaldığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede çalışma, bir yandan Sâmânoğulları üzerine araştırma yapacak araştırmacılar için bibliyografik bir başvuru zemini sunarken, diğer yandan İran tarih yazıcılığında Sâmânoğullarının hangi kavramsal ve tarihsel çerçeveler içerisinde konumlandırıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

BEYANLAR

Araştırma ve Yayın Etiği	Yazar, çalışmanın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan eder.
Etik Kurul Beyanı	Yazar, çalışmanın etik kurul izni gerektiren bir araştırma içermediğini beyan eder.
Çıkar Çatışması	Yazar, herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.
Finansal Katkı ve Teşekkür	Yazar, çalışma için herhangi bir finansal destek alınmadığını beyan eder.

KAYNAKÇA

Abbâsî, A., & Şâdpûr, H., & Salîm, M. N. (1401 hş.). Raftâr-i siyasî-yi Sâmânîyân bâ conbeşhâ-yi esteqlâl-talebâne-yi İran. *Neşriyye-yi Târîh, 17*(65), 59–73. https://elmnet.ir/doc/2687577-91218?elm_num=46

Abdollâhî, F. (1403 hş.). Câygâh-i şehr-i Rey der münâsebât-i siyasî ve nizâmî-yi Sâmânî ve Âl-e Bûye. *Pejûheş-i Târîh,* (36), 27–41. https://www.magiran.com/paper/2113122/

Abdollâh-yûf, S. (1378 hş.). *Emîr İsmail Sâmânî.* https://www.gisoom.com/book/1155620/

Ahmed, M. M. (1381 hş.). Asr-i Sâmânîyân, Devrân-i porbâr-i goftugû-yi temeddonhâ. *İran-Şinâsî,* (55), 628–633. Erişim tarihi: 18.09.2024. https://ensani.ir/fa/article/

Ahravî, S., & Heravî, C. (1399 hş.). Şâhnâme tebellor-i niyâz ictimâ'î ve siyasî-yi asr-i Sâmânîyân. *Faslnâme-yi İlmî-Pejûheşî-yi Pejûheşnâme-yi Târîh,* (58), 21–44. https://ensani.ir/fa/article/548036/

Aliâbâdî, A. (1400 hş.). Erteş der zamân-i Sâmânîyân (Hicrî-yi Kamerî 279–389). *Neşriyye-yi Sarbâz, 42*(290), 25–27. https://elmnet.ir/doc/2304235-12102?elm_num=114

Amîrî, A., & Razavî, S. A., & Hosrobağî, H., & Nûrûzî, J. (1401 hş.). Emniyet-i siyasî ve revnak-i iktisadî-yi Mâverâünnehir der asr-i Sâmânîyân. *Faslnâme-yi İlmî-yi Mutâla'ât-i Târîh-i İntizâmî, 9*(34), 29–52. https://www.sid.ir/paper/1039391/en

Âzer, A. T., & Nazariyânî, A., & Pasandîde, S. (1397 hş.). Seyr-i târîhî-yi ulûm-i pezeşkî der esâtir-i İran-i bâstân ba rûykerd be devre-yi Sâmânîyân. *Neşriyye Pezeşkî-yi Urmiyye,* (10), 756–762. https://elmnet.ir/doc/1981749-42802?elm_num=224

Âzer, P. T., & Mahmûdî, F. (1392 hş.). Naqş-i müessir-i 'ulemâ-yi dîn der sâhtar-i hukûmet-i Sâmânî. *Faslnâme-yi İlmî-Pejûheşî-yi Târîh, Ferheng ve Temeddon-i İslamî, 4*(11), 7–20. https://www.magiran.com/paper/1213955/

Azîzî, H. (1383 hş.). Târîh-i ferhengî-yi İran-zemîn hâstgâh Sâmânîyân. *Târîh ve Ferheng,* (16), 22–25. https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/330983/

Bahranipour, A. (1393 hş.). Naqş-i mevkı'iyyet ve coğrafya-yi iktisadî-yi Horasan ve Mâverâünnehir der iktisadî ahd-i Sâmânîyân. *Barrâsîhâ-yi Novîn Târîhi,* (1), 49–60. https://elmnet.ir/doc/552666-22901?elm_num=402

Bahtiyârî, B. M. (1386 hş.). Bername-rîzî-yi zebân-i Farsî der asr-i Sâmânîyân. *Nâme-yi Ferhengîstan,* (36), 213–225. http://ensani.ir/fa/article/99154/

Barâbadî, M. (1391 hş.). *Emîr İsmail Sâmânî.* İntişârât-i Mü'essese-yi Ferhengî-yi Medrese-yi Burhân. https://elmnet.ir/doc/30532719-32622?elm_num=459

Bargian, A. (1383 hş.). Ezvâ-i iktisadî ve ticarî-yi Sâmânîyân. *Târîh-i Pejûhî,* (19), 51–65. https://ensani.ir/fa/article/178780/

Barzegar, F. H. (1389 hş.). *Gencîne-yi târîh-i İran: Silsile-yi Sâmânîyân (Sâmânîyân ez zuhûr tâ sükût)*. İntişârât-i Pol. https://elmnet.ir/doc/30380799-1288?elm_num=528

Bastânî Râd, H. (1390 hş.). Mobâdelât-i pulî ve sikkehânehâ-yi Sâmânîyân. *Pejûheşnâme-yi Horâsân-i Bozorg,* (2), 15–30. https://elmnet.ir/doc/1084411-68123?elm_num=490

Bayât, A. (1353 hş.). Çegûnegî-yi teşkîl-i silsile-yi Sâmânîyân. *Barrâsîhâ-yi Târîhî,* (1), 241–260.

Bayât, A. (1353 hş.). Evzâ-i idarî-yi Sâmânîyân. *Barrâsîhâ-yi Târîhi,* (5), 137–158. https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/266042/

Bayât, A. (1353 hş.). Ezvâ-i iktisadî-yi Mâverâünnehir ve Horasan der zamân-i hükümet Sâmânîyân. *Barrâsîhâ-yi Târîhî,* (2), 65–80. https://www.sid.ir/paper/428319/fa

Bayât, A. (1354 hş.). Vüzerâ-yı nâmî-yi silsile-yi Sâmânî hânedân-ı Bel'amîyan. *Barrâsîhâ-yi Târîhî,* (3), 95–116. https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/292746/

Bazrmanesh, S. H., & Bahranipour, A. (1394 hş.). Câygâh ve naqş-i gulâman ve berdegân Türk der hükümet-i Sâmânîyân. *Faslnâme-yi Cündişâpûr, Dânişkede Shahid Chamran,* (3), 1–22. https://ensani.ir/fa/article/349950/

Behnâmî, M. A. A. (1392 hş.). *Sâmânîyân.* İntişârât-i Abrishmifar. https://elmnet.ir/doc/30598829-21502?elm_num=416

Beîgî, M. A. K. (1389 hş.). Sâmânîyân ve noqabâ-yi Hoseynî-yi Nişâbûr. *Mutâle'ât İslamî: Târîh ve Ferheng,* (84), 39–66. https://civilica.com/doc/542508/

Berîsâm, Z., & Behbodî, H., & Arab, M. V. (1396 hş.). Barrassî-yi evzâ'-i mezheb ve aqalliyyathâ-yi mezhebî der devre-yi Sâmânîyân. *Târîhnâme-yi Hârezmî,* (17), 1–12. https://ensani.ir/fa/article/373860/

Bosworth, C. E. (1383 hş.). Sefâret-i mensûb be imparatorî-yi Çîn, nezd-i emîr Nâsır b. Ahmed Sâmânî: Medhalî ber târîh-i nizâmî-yi Sâmânîyân. (M. Khalifeh, Çev.). *Kitâbhâ-yi Târîh ve Coğrafya,* (80), 26–31. https://ensani.ir/fa/article/253281/

Caf'erî, M. A., & Secâdî, A. M. (1392 hş.). İrtibât-ı dûsûye-yi hâkimiyet ve endîşe der devrân-i Sâmânî ve Gaznevî. *Mecelle-i Târîh- Edebiyyât*, *3*(72), 5–16. https://hlit.sbu.ac.ir/article_98766_3591a6b49ed2cfabb8dbab206d596788.pdf

Celîlî, R. (1402 hş.). Remz-goşâyî-yi nukûş-ı tezyînî-yi zarf-ı sofâlî asr-i Sâmânîyân mehzûz der muze-i honer Şikago. *Mutâle'ât Honer İslamî,* (50), 147–165. https://www.magiran.com/paper/2672615/

Dalîr, N. (1397 hş.). Barrâsî ve tahlîl-i râhberdhâ-yi nizâmî-yi cenghâ-yi Sâmânîyân ve Saffâriyân. *Mutâle'ât Târîh-i Ceng,* (3), 31–52. https://www.magiran.com/paper/1850815/

Danadost, R. (1395 hş.). *Ez silsile-yi Sâmânîyân çe mîdânîm?* İntişârât-i Avâze-yi Abrishamî. https://elmnet.ir/doc/30842047-3521?elm_num=279

Dehmorde, B. (1384 hş.). *Târîh-i siyasî, ictimâ'î, iktisadî ve ferhengî-yi İran der devre-yi Sâmâniyân, Deylemiyân ve Gaznevîyân*. Tahran. https://mahdroo.ir/shop/product/book-1494886-rkmc7h?utm_source

Delirish, B. (1387 hş.). Tesbît-i emniyyet der şarq-i İran ve tovse'e ferhengî der devre-yi emîran İsmail ve Nasr Sâmânî. *Ferheng, Vîje-yi Târîh,* (67), 157–180. https://library.tebyan.net/fa/45932/

Eskandarî-Nasab, M., & Yeganeh, M. R. J., & Taghîpour, A. (1399 hş.). Barrâsî-yi tedâvom-i endîşe İranşehrî der sâhtâr siyasî hükümetha-i İranî nijâd kurûn evveliye İslamî (Mutâle'a-yi hükümetha-i Sâmânîyân ve Âl-e Bûye). *Faslnâme-yi İlmî-Pejûheşî Pejûheşnâme-yi Târîh,* (58), 133–155. https://ensani.ir/fa/article/548035/

Fathî V. (1400 hş.). Râhberdhâ-yi Sâmânîyân der muvâcehe be kodrethâ-i zemân der sâlhâ-i pâyânî hükümet. *Faslnâme-yi İlmî Sohen Târîh, 15*(33), 63–84. https://doi.org/10.22034/skh.2021.10881.1207

Forouzani, Seyyid Abol-Ghasem (2021). Sâmânoğulları Devleti'nin yükselişi ve düşüşü hakkında düşünceler. (Y. Ellik, Çev.). *USAD,* (14), 61–80. https://doi.org/10.23897/usad.961217

Fürûzânî, Ebu'l-Kâsım (1404 hş.). Pâygâh-ı siyasî, ictimâ'î ve ferhengî-yi zenân der devrân-i Sâmânîyân. *Mecelle-yi Pejûheşhâ-yi Târîh-i Dânişgâh-ı Sistan ve Belucistan,* (37), 135–148. https://www.magiran.com/paper/682721

Fürûzânî, Ebu'l-Kâsım (1395 hş.). *Sâmânîyân ez âgâz tâ fercâm.* İntişârât-i Kitâb-ı Hemrâh. https://fidibo.com/book/62767-

Fürûzânî, Ebu'l-Kâsım (1381 hş.). *Simcûriyân: Nuhustîn dûdmân-ı kudretmend-i Türk der İran,* Tahran: Âsmâne Ketâb. https://asmaneketab.ir/product/

Fürûzânî, Ebu'l-Kâsım (1381 hş.). *Târîh-i tehavvülât-ı siyasî, ictimâ'î, iktisadî ve ferhengî-yi İran der devre-yi Sâmânîyân.* https://samt.ac.ir/fa/book/1637/

Fürûzânî, Ebu'l-Kâsım (1399 hş.). Te'emmulâtî der bâb-i ferâz ve furûd hükümet-i Sâmânîyân. *İran Nâmag, 5*(1), 91–107. https://www.irannamag.com/article/

Fürûzânî, Ebu'l-Kâsım (1384 hş.). Zerûrathâ ve hedefhâ-yi tervîc-i ferhengî-yi İranî der ahd-i Sâmânîyân. *Âmûziş-i Târîh,* (2), 21–25. https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/198635/

Gholamrezaei, A. (1401 hş.) Barrâsî-yi amelkerd-i hânedân-ı Ceyhânî der devre-yi Sâmânîyân. *Mâhnâme-yi Sarbâz*, (306). 46–47.

Golpaygani, M. A. G. (1377 hş.). Sonnethâ-yi bâstânî İran der edebiyât ahd-i Sâmânîyan. *Horasan Pejuheşî*, (2).

Golshânî, S. A. (1401 hş.). Revişhâ-yi âmûziş-i pezeşkî-yi pezeşkân-i Mâverâünnehir der devre-yi Sâmânîyân (M. 874–1004). *Mecelle-yi Merkez-i Mutâle'ât ve Tovse'e Âmûziş Ulûm-i Pezeşkî, 17*(3), 224–235. https://www.sid.ir/paper/1087291/fa

Gorbânnejâd, P. (1389 hş.). Barrâsî-yi ilel-i umde-i huzur ve tovse'e-i nehzet İsmâîlî der Horasan ve Mâverâünnehir (Devre-yi Sâmânîyân). *Pejûheşnâme-yi Târîh,* (20), 133–157. https://journals.iau.ir/article_517714.html

Hakîkî, M. D. R., & Sepehrî, M. (1399 hş.). Târîh nigârî devre-yi Sâmânîyân. *Pejûheşnâme-yi İntikâdî Mutûn ve Bernâme-yi Ulûm-i İnsânî,* (1), 101–113. Erişim tarihi: 18.09.2024. https://ensani.ir/fa/article/430512

Heravî, C. (2018). Âl-i 'Irâk (Hârezm'de Sâmânoğullarına tâbi yüz yıllık bir iktidar hakkında yeni bir araştırma). (A. Özbayraktar, Çev.). *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2*(4), 61–73. https://dergipark.org.tr/tr/pub/asobid/issue/41422/487009

Heravî, C. (1391 hş.). Âl-i 'Irâk (Pejûheşî tâze der yek kurn-ı hâkimiyet-i tâbi'-i Sâmânîyân ber Hârezm). *Târîh-i Temeddon-i İslamî, 45*(2), 107–116. https://ensani.ir/fa/article/385550/

Heravî, C. (1393 hş.). *Çehâl dâstân ez târîh-i Sâmânîyân*. İntişârât-i Emîr-i Kebîr. https://elmnet.ir/doc/30683660-44171?elm_num=374

Heravî, C. (1389 hş.). Devlet-i Sâmânîyân der arse siyâset-i hâricî. *Pejûheşgâh-i Ulûm-i İnsânî ve Mutâle'ât-i Ferhengî,* (2), 119–133. https://www.academia.edu/38410825/

Heravî, C. Deylemân ve emîran-ı Deylemî der rûzgâr-ı iktidar-i Sâmânîyân. *Pejûheşnâme-yi Târîh,* 135–147. https://www.academia.edu/38410823/

Heravî, C. (1387 hş.). Evâmil-i siyasî-yi furûpâşî-yi devlet-i Sâmânîyân der târîh-i İran. *Pejûheşnâme-yi Târîh,* (12), 159–174. https://ensani.ir/fa/article/228720/

Heravî, C. (1399a hş.). Naqş-i Sâmânîyân der teherrukat siyasî-nizâmî-yi Taberistan. *Pejûheşnâme-yi Târîhhâ-yi Mahallî-yi İran,* (2), 31–44. https://localhistories.journals.pnu.ac.ir/article_7046_15f7155f0c77e5ec3a369117b9eeef71.pdf

Heravî, C. (1386 hş.). *Pejûheşhâ-yi pîrâmûn asr-i Sâmânîyân*. İntişârât-i Pejûheş Toos. https://elmnet.ir/doc/31159849-44142?elm_num=622

Heravî, C. (1399b hş.). Sâmânîyân ve nîm kurn hâkimiyet ber Kazvin. *Pejûheşnâme-yi Târîh Temeddon-i İslamî,* (1), 117–133. https://doi.org/10.22059/JHIC.2020.289299.654065

Heravî, C. (1385 hş.). Şâhnâme-yi Firdevsî bâztâb-ı gûyâ-yî ez rûzgâr-ı Sâmânîyân. *Pejûheşnâme-yi Târîh,* (4), 126–136. https://www.academia.edu/38410826/

Heravî, C. (1382 hş.). *Târîh-i Sâmânîyân (Asr-i tılâyî-yi İran ba'd ez İslam)*. İntişârât-i Emîr-i Kebîr. https://asmaneketab.ir/product/

Heravî, C. (1399c hş.). Tehâcomat-i Karahaniyân be Buhara ve sükût-i devlet-i Sâmânîyân. *Mutâle'ât-i Târîh-i Ceng, Neşriyye-yi İlmî; Makale-yi İlmî-Pejûheşî,* (2), 117–135. https://doi.org/10.52547/HSOW.4.2.117

Heravî, C. (1398 hş.). Vakâvî rûykerd-i târîh-i pejûhân muasır Tacikistan be hükümet Sâmânîyân. *Do Faslnâme-yi Târîhi Nigârî ve Târîhi Nigârî-yi Dânişgâh Al-Zahrâ,* (24), 257–279. https://ensani.ir/fa/article/438633/

Hojjat, R. (1384 hş.). *Buhara kocâ est? Seyrî der coğrafya-yi târîhi ve ferhengî-yi Horasan-ı bozorg der ahd-i Sâmânîyân hemegâm bâ İbn Sînâ*. İntişârât-i Neşr-i Âmîn Dej. https://elmnet.ir/doc/31022566-91102?elm_num=656

İzâdî, H., & Hosseinî, S. M. (1394 hş.). Buhara ve naqş-i Sâmânîyân der şukûfâ-yi ân. *Pejûheş Târîh-i İslam,* (2), 115–139. https://ensani.ir/fa/article/345198/

Jafartiyari, A., & Attari, A. K. A., & Masoomzadeh, F. (1402 hş.). Mutâle'a-yi tetbîkî nukûş ketîbehâ ve perendegân sifâlha-î devre-yi Sâmânî (Nişâbûr, kurn kameri 3–4) Bâ sifâl devre-yi tang der Çin (Changsha, kurn miladi 7–10) Ber esas nezeriyye geştalt. *Honerhâ-î Zibâ- Honerhâ-î Tecessumî,* (1), 45–55. https://doi.org/10.22059/jfava.2022.348645.666977

Kâdikaliyâî, H. S., & Marathi, M. (1397 hş.). Mutâle'a-yi nukûş sifâl ve mensûcât devre-yi Sâmânî ve Âl-e Bûye der tetbîk bâ honer Sâsânî. *Honerha-yî Zîbâ-Honerha-yî Tecessumî,* (1), 73–82. https://ensani.ir/fa/article/524301/

Kamal, H., & Alavi, B. (Farsça'ya çev.) (1377 hş.). *Sâmânîyân ve ihya-yi temeddon-i Farsî Taciki.* Farhang Nyakan Yayınevi. https://persianpdf.com/book/

Kazemi Abiazani, T., & Safa Kish, H., & Ahmadinasab, N. (1401 hş.). Naqş-i vüzera ve dânişmendân der sâht ve teçhîz-i kitâbhânehâ der asr-i Sâmânî (261–395 H. K. / 874–1004 M.). *Câme'e-şinâsî-yi Siyâsî-yi İran*, *5*(3), 7. https://jou.spsiran.ir

Khalatbari, A., & Delrish, B. (1385 hş.). İlel-i be kârgîrî ve huzur-i gosterde-yi gulâman der nizâm-ı siyasî Sâmânîyân. *Faslnâme-yi İlmî- Pejûheş Ulûm-i İnsani Dânişgâh Al-Zahra,* (59), 129–143. https://ensani.ir/fa/article/145043/

Khodadadi, E. (1397 hş.). Tehlîl câme şinâhti evzâ ictimâ'î, ferhengî, siyasî ve dinî devre Sâmânîyân. *Faslnâme-yi Tovse'e İctimâ'î (Tovse'e İnsani Sâbik),* (2), 163–194. https://www.magiran.com/paper/1945802/

Khosrandish, A. R. (1381 hş.). Ber âmeden devlet-i Sâmânîyân ez merzdâri-yi İranî-İslamî. 111–119. https://journals.ut.ac.ir/article_10986.html

Kohan, F. (1393a hş.). Barrâsî-yi naqş-i nihâdeha-yi âmûzîş der gosteriş ilm ve dâniş der devlet-i emîran-i Sâmânî (Horasan-ı bozorg). *Mutâle'ât Ferhengî-yi İctimâ'î Horasan,* (1), 95–129. https://ensani.ir/fa/article/579908/

Kohan, F. (1394b hş.). Gune şinâsî akşâr ictimâ'î asr-i Sâmânîyân (Bâ tekye ber pûşâk ânhâ). *Mutâle'ât-i Ferhengî-yi İctimâ'î Horasan,* (1), 119–152. https://civilica.com/doc/1370330/

Kohan, F. (1394a hş.). Ketâbhâne ve ketâbdâri der İran asr-i Sâmânî. *Faslnâme-yi Mutâle'ât-i Kitabdari ve Sazmandahi İttilâât,* (4), 110–122. https://www.sid.ir/paper/521094/fa

Kohan, F. (1393b hş.). Şeklgîrî rönesans ferhengî der devlet-i Sâmânîyân evâmil-i te'sîr gozâr ber îcâd ve tovse'e ulûm ve dâniş der kalemrov-i Sâmânîyân (Horasan-ı bozorg ve Mâverâünnehir). *Scientific Quarterly of Social-Cultural Studies of Khorasan, 8*(2), 99–130. https://ensani.ir/fa/article/579886/

Loloei, K. (1378 hş.). Âl-i Sâmân: Nuhustîn fermânrevâ-yi muselmân-i Mâverâünnehir goftâr der bab-i diyânet, evzâ ve siyâset mezhebî Sâmânîyân'. *Horasan Pejûhî,* (1), 33–44. https://ensani.ir/fa/article/283149/

Lombard, M. (1983). *İlk zafer yıllarında İslam* (N. Uzel, Çev.). Pınar Yayınları.

Macit, A. (2025).İran Havzası'nda tarih yazıcılığı. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (25), 144–164. https://doi.org/10.34085/buifd.1631430

Mahdavian, M. (1385 hş.). Zemineha-yi gosteriş felsefe ve kelâm der rûzgâr-i Sâmânîyân. *Târîh ve Temeddon-i İslamî*, (3), 17–50. https://elmnet.ir/doc/1277989-91729?elm_num=636

Mahjob, H. Z., & Rudgar, K. A. (1394 hş.). Ticaret-i hâricî Mâverâünnehir der devre-yi Sâmânîyân. *Mecelle-yi Pejûheşhâ-yi Târîh-i İran ve İslam,* (16), 77–102. https://www.magiran.com/paper/1552710

Mahmoudi, F. (1396 hş.). Te'sîr-i honer-i filizkârî-yi Sâmânîyân ber Vikinghâ be vâsıte-yi revâbit-i ticarî do mintaka der mesîr câdde-î hez. *Pejûheşha-yî Bâstân Şinâsî İran,* (14), 141–160. https://www.magiran.com/paper/1781211/

Mahmudî Âlemî, A. (1380 hş.). *Teşkilât-ı idarî-yi nizâmî-yi Sâmâniyân*. Tahran.

Mahni, Z. E., & Gorji, Z. S. (1403 hş.). Tahlil-i te'sîr-i şehrgerayî hükümet-i Sâmânîyân ve ber revend-i gosteriş ulûm-i tebî'î ber mebnâ-yi nezeriyye-yi Umrân İbn Haldun. *Temeddon-i İslamî ve Din Pejûheş, 5*(16), 10–42. https://ensani.ir/fa/article/596063/

Maleki, Y. (1393 hş.). *Şukûfâyi ulûm der devre-yi hükümet-i Sâmânîyân*. İntişârât-i Darya-yi Sokhan. https://elmnet.ir/doc/30699608-64871?elm_num=373

Masoomzadeh Jozdani, F., & Pourmand, H., & Khazaei, M. (1394 hş.) Zebân-i basari-ye neveştâr-e Sâmâniyân der pertov usûl hat şinâsî. *Neşriyye Negreh*, *10*(36), 38–59. https://www.virascience.com/article/76328/?utm_source

Mehr, R. M. (1378 hş.). Fezâ-yi fikrî ve ferhengî-yi devre-yi Sâmânî ber pâye-yi şehr-i ân devre. *Nâme-yi Pârsî,* (13), 5–24. https://ensani.ir/fa/article/241740

Mehrîn, A. (1352 hş.). *Târîh-i zebân ve edebiyât-i İran der asr-i Sâmânîyân ve Gaznevîyân.* İntişârât-i Mâni. https://www.karaketab.com/download/literary1/5746-dl-tarikh-z-a

Meisami, J. S. (1391 hş.). *Târîh nigârî Farsî (Sâmânîyân, Gaznevîyân, Selcukîyân)* (M. Dehghani, Çev.). İntişârât-i Neşr-i Mâhî. https://elmnet.ir/doc/32204777-11389?elm_num=37

Mirhosseini, S. A. N. (1390 hş.). Nufûz-i İsmâîliyân der devlet-i Sâmâniyân. *Kevser-i Ma'ârif*, (19), 103–150.

Miri, W. (1386 hş.). Ebû Alî Bel'amî ve naqş-i ân der devlet-i Sâmânîyân. *Târîh-i Pejûhî,* (28–29), 91–106. https://elmnet.ir/doc/1231065-41722?elm_num=631

Mirzaei, B., & Moradkhani, A. (1398 hş.). Bâztâb mihrpersetî der naqş-i sifâlha-yî Nişâbûr der devre-yi Sâmânîyân. *Rehpuye Honer / Honerhâ-î Tecessumî,* (1), 47–57. https://ensani.ir/fa/article

Moosavi, S. A., & Qolipour, F. (1390 hş.). Barrâsî-yi vaz' zebân ve edeb Farsî der se kurn nuhust hicrî (Tâhiriyan, Sâffâriyan, Sâmânîyân). *Pejûheş der Târîh,* (4), 29–44. https://journals.ut.ac.ir/article_70653.html

Moosavi, S., & Ghofrani, A. (1401 hş.). Barrâsî-yi amelkerd iktisadî-yi devlet-i Sâmânîyân der hovze-yi ilm ve dâniş. *İlmî İlm ve Temeddon der İslam,* (14), 69–94. https://mag.mpte.ir/article_167819.html?lang=fa

Muîn, M. (1337 hş.). *Bergozîde-yi nesr-i Fârsî: Devrehâ-yi Sâmânîyân ve Âl-e Bûye.* Kitabfuruşî Zuvâr, Tahran. https://ketabnak.com/book/129159/

Mursalpour, M. (1396 hş.). Barrâsî-yi sipâh ve sipehsâlârî der devre-yi Sâmânîyân. *Faslnâme-yi İlmî-Tervîc-i Mutâle'ât Târîh İntizâmî,* (12), 25–44. https://sid.ir/paper/369849/fa

Nâcî, M. R. (1378 hş.). Hânedânhâ ve âdâb ve âyineha-yi İranî ve cenbeha-i ez zindegi ictimâ'î der kalemrov-i Sâmânîyân. *Mekâlât ve Barrâsîha,* (65), 183–197. Erişim tarihi: 18.09.2024. https://ensani.ir/fa/article/159331/

Nâcî, M. R. (1390 hş.). Meşruiyet ve pâygâh ictimâ'î Sâmânîyân. *Kitab Mâh Târîh ve Coğrafya,* (157), 13–20. https://elmnet.ir/doc/815116-97158?elm_num=515

Nâcî, M. R. (1384 hş.). *Sâmânîyân: Devre-yi şikûfa-yi İranî-İslamî*. Defter Pejûheşhâ-yi Ferhengî. https://elmnet.ir/doc/31001783-74223?elm_num=655

Nâcî, M. R. (1387 hş.). *Sâmânîyân ve Gaznevîyân.* İntişârât-i Qoqnûs. https://elmnet.ir/doc/31194408-32721?elm_num=604

Nâcî, M. R. (1378 hş.). *Târîh ve temeddon-i İslamî der kalemrov-i Sâmânîyân.* Mecma'-ı İlmî-yi Temeddon, Târîh ve Ferheng-i Sâmânîyân, https://ensani.ir/fa/article/252794/

Necefi, M., & Shadpour, H., & Esmaili, M. (1402 hş.). Zemineha-yi revatdârî Sâmânîyân ve İsmâîliyân. *Neşriyye-i Târîh, 18*(69) 105–120. https://elmnet.ir/doc/2523709-44114?elm_num=20

Nezami, G. (1388 hş.). Sâmâniyân ve temeddon-i cihânî. *Ketâb Mâh-i Târîh ve Coğrafya,* (140), 106–107.

Nopasand, S. M., & İsavi, H. (1392 hş.). Siyâsethâ-yi iktisadî nizamha-i hükümet-i Sâmânî ve Gaznevî. *Pejûheşnâme-yi Târîh İctimâ'î ve İktisadî, Pejûheşgâh İlmi İnsanî Mutâle'ât Ferhengî,* (2), 99–120. https://ensani.ir/fa/article/324941/

Nûrî, J. (1397 hş.). Te'emmul-i ber nagş-i sipehsâlâran der tez'îf ve sükût hükümet-i Sâmânîyân. *Journal of Historical Researches, 10*(40), 99–113. https://www.magiran.com/paper/1924156/?lang=en

Orouji, F., & Borojni, A. A. C. (1396 hş.). Vakf der Horasan ve Mâverâünnehir; Peydâyiş Sâmânîyân tâ pâyân Gaznevîyân. *Faslnâme-yi İlmî-Pejûheşî-yi Târîh İslam,* (4), 77–114. https://ensani.ir/fa/article/385448/

Pahlavan, K., & Sadri, A. (1396 hş.). *Sâmâniyân ve naqş-i ânhâ der i'tilâ-yi temeddon ve ferheng-i İran-zemîn.* Tahran: Ârûn. https://mahdroo.ir/shop/product/book-613648-n3z6ae?utm_source

Pargârî, S. (1380 hş.). Pâreî ez evâmil-i tekvîn-i sâhtâr-ı iktidar der hükümet-i Sâmânîyân. *Pejûheşnâme-yi Ulûm-i İnsani,* (32), 129–143. https://ensani.ir/fa/article/143408/

Qaedan, A., & Garmroudi, S. Z. R., & Khosravi, H., & Sepehrî, M. (1397 hş.). Câygâh-i Ebu Ali Çağânî der te'âmulât nizâmî ve siyasî-yi devlet-i Sâmânî. *Pejûheşnâme-yi Târîh-i İslam,* (31), 5–26. https://journal.isihistory.ir/article-1-735-fa.pdf

Rafai, A. E. (1388 hş.). Şikûfe-yi Horasan bozorg der asr-i Sâmânîyân (Emîr-i nuhustîn). *Târîh-i Pejûhân,* (17). Erişim tarihi: 03.04.2024. https://ensani.ir/fa/article/55651/

Rafiei, A. T., & Seifi, F. (1390 hş.). Naqş-i emîr İsmail Sâmânî der çegûnegî-yi teşkîl-i devlet-i Sâmânîyân. *Faslnâme-yi İlmî Pejûheş Târîh,* (20), 126–145. https://sid.ir/paper/184891/fa

Rahmati, M. (1394 hş.). Münâsebât-i siyasî Sâmânîyân bâ hilafet-i Abbâsî ve evâmil mu'essir ber an. *Pejûheş Târîh-i İslam ve İran Dânişgâh,* (27), 65–98. https://ensani.ir/fa/article/352293/

Rahmati, M. (1394 hş.). Sâmânîyân ve ihyâ-yi şâhenşâhî İranî. *Cüstârhâ-yi Târîhî, Pejûheşgâh Ulûm-i İnsani ve Mutâle'ât-i Ferhengî,* (1), 47–72. https://www.academia.edu/37568558/

Rahmati, M. (1397 hş.). Teşeyyu' imâmî der Mâverâünnehir der Sâmânîyân. *Faslnâme-yi İlmî-Pejûheşî-yi Şî'e Şinâsî, 16*(4), 25–52. https://alefbalib.com/Metadata/654752/

Rahpimasrostani, R. (1392 hş.). Faik-i Hâsse serdâr-i Sâmânî ve münâsebât-i vey bâ Âl-i Simcûr. *Roşd-i Âmûziş Târîh,* 4, 26–31. https://www.roshdmag.ir/Roshdmag_content/media/Magazine2/fa/2012/6/648.pdf?utm_source

Raigani, İ., & Saadatmehr, M. E. (1398 hş.). Pejûheşî ber sikkehâ-yi şâhs ez Nasr b. Ahmed Sâmânî (Zerbşode be sâl K. 301 der Semerkand), Bâ hevânîşî nevâz târîh-i siyasî ân devre. *Pejûheşî Ulûm Târîhî,* (1), 73–92. https://jhss.ut.ac.ir/article_72913.html

Ramezanpour, H., & Imanpour, M. T., & Abbâsî, C. (1403 hş.). Nagş-i Sâmânîyân der ticaret berde der Horasan ve Mâverâünnehir. *Pejûheşhâ-yi Târîhi İran ve İslam,* (34), 89–114. https://elmnet.ir/doc/2869405-71801?elm_num=18

Râmtîn, İ. (1389 hş.). *Sâmânîyân ve Gaznevîyân hâmiyân-ı ferheng ve edeb-i İran*. İntişârât-i Âyin-i Tarbiyat. https://elmnet.ir/doc/30449097-61361?elm_num=529

Reftâr, M. D. (1397 hş.). Ticaret ve iktisadî der rûzgâr-i Sâmânîyân ve Gaznevîyân. *Pejûheşnâme-yi Târîh, 14*(53). https://elmnet.ir/doc/2108208-14361?elm_num=222

Reis'ul Sadat, S. H. (1379 hş.). Nufûz ve tesir-i tenzîh girâyan İsmâili ber derbâr-ı Nasr b. Ahmed Sâmânî. *Horasan Pejûhî,* (1), 21–32. https://ensani.ir/fa/article/283178/

Rızâî, A. (1378 hş.). *Târîh-i do hezâr sâle-i İran. 2.* İntişârât-i İkbâl. https://asmaneketab.ir/product/

Roosta, J. (1388 hş.). Umerâ-i mahallî-yi Çağânî. *Peyk-i Nûr-Ulûm-i İnsânî, 7*(2), 131–144. https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1498298/

Roosta, J., & Mahmoudabadi, M. (1391 hş.). Hânedân-i Bânû İlyâs der Kirman ve münâsebât-i anha bâ Sâmânîyân ve Âl-e Bûye (K. 317–357). *Do Faslnâme-yi Pejûheşnâme-yi Târîhha-î Mahallî-yi İran,* (1), 34–44. https://ensani.ir/fa/article/

Rûhânî, R., & Ramshe, A. S. (2021–2022). Barrâsî-yi zemînehâ-yi roşd-i hodkâmegî der medâyih-i Farsî (Ez devre Sâmânîyân tâ devre Selcûkiyân). *Classical Persian Literature, Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS) Biannual Journal, 12*(2), 209–237. https://www.sid.ir/paper/964832/en

Rûhânî, S. K. (1347 hş.). Vezâret ve vüzerâ-yı Sâmânîyân (2). *Vahîd,* (62–63), 54–59. https://ensani.ir/fa/article/196322/

Rûhânî, S. K. (1348 hş.). Vezâret ve vüzerâ-yı Sâmânîyân (3). *Vahîd,* (65), 407–411. https://ensani.ir/fa/article/196357/

Rûhânî, S. K. (1348 hş.). Vezâret ve vüzerâ-yı Sâmânîyân (4). *Vahîd,* (66), 491–493.

Saadetmehr, M. E., & Andrazî, H. K., & Zarrajabad, H. H., & Cozi, Z. (1399 hş.). Âgâz-i imâret-i İshak b. Ahmed Sâmânî (301) der Semerkand bâ istinâd ber şevâhid sikke şinâsî. *Faslnâme-yi İlmî-Pejûheşha-yi Bâstân Şinâsî İran,* (27), 173–188. https://www.sid.ir/paper/385424/fa

Sâheb, M. (1387 hş.). Dîvân-ı resâil der devrân-i Sâmânî ve Gaznevî. *Târîh Pejûheş,* (26–27), 19–32. https://ensani.ir/fa/article/178834/

Sâlimî, H. (1386 hş.). Harâc ve şebeke-yi âbyârî der kalemrov-i Sâmânîyân. *Barrâsîhâ-yi Novîn Târîh-i,* (3), 5–16. https://elmnet.ir/doc/578093-48301?elm_num=619

Sâmârî, İ. Z. (1395 hş.). *Hayât-i ilmî der rûzgâr-i Sâmânîyân: Târîh-i ferhengî-yi Horasan der kurn-i sevvom ve çehârom hicrî* (J. Ashrafi, Çev.). İntişârât-i İlmî ve Ferhengî. https://elmnet.ir/doc/30859368-80264?elm_num=275

Sâmârî, İ. Z. (1400 hş.). *Hayât-i ilmî der rûzgâr-i Sâmânîyân* (J. Ashrafi, Çev.). İntişârât-i İlmî ve Ferhengî. https://www.iranketab.ir/book/39008-scientific-life-in-samanid-era

Sâmârî, İ. Z. (1393 hş.). *İlmî der asr-i Sâmânî: Târîh-i ferhengî-yi Horasan ve Mâverâünnehir der kurn-ı sevvom ve çehârom-i hicrî-yi kamerî* (A. H. Matraqiç, Çev.). İntişârât-i İlmî ve Ferhengî. https://noorlib.ir/book/info/140712/

Sanaei, H., & Hazâveh, A. B. (1391 hş.). Rûyârûy-yi e'yân Horasan ve Mâverâünnehir bâ siyâsethâ-yi malî Sâmânîyân ve Gaznevîyân ve bâ tekid ber siyâsethâ-yi malî îşân der Nîşâbur. *Târîh ve Ferheng*, (8), 9–26. https://doi.org/10.22067/history.v0i0.12927

Sangingabâdî, N. (1397 hş.). Teşkîlât-i nizâmî-yi Sâmânîyân ve nagş ân der gosteriş ve devam in hükümet. *Mâhnâme-yi Âfâk-i 'Ulûm-i İnsânî,* (23), 13–23. https://www.magiran.com/paper/1968443

Satârî, R., & İsmâîlî, M. (1391 hş.). Barrâsî-yi naqş-i veziran-i İranî der ihya' ve gosteriş huviyyet-i millî (Der devrân-i hükümeti Abbâsîyan, Sâmânîyân, Gaznevîyân ve Selcukîyân). *Mutâle'ât-i Millî,* (1), 163–187. https://www.rjnsq.ir/article_99250.html

Satârîan, S., & Hasroubeigi, H., & Norouzi, J., & Qureshi, S. H. (1396 hş.). Mîrâs-i idâre-yi Sâsânîyân der İran-i devre-yi Sâmânî. *Mecelle-yi Pejûheşhâ-yi Târîh-i İran ve İslam,* (20), 81–108. https://journals.usb.ac.ir/article_3691.html

Savagheb, J. (1378 hş.). Sâmânîyân ve nizâm-i hilafet-i Abbâsî. *Keyhân-i Endîşe,* (83). Erişim tarihi: 18.09.2024. http://ensani.ir/fa/article/107536/

Savagheb, J., & Karamali, A. (1397 hş.). Bâstân girâyî der ferhengî ve edebiyât devrân-i Sâmânî. *Târîh-i İran-i İslamî,* (2), 69–75. https://www.magiran.com/paper/2468863/

Semnani, P. (1375 hş.). *Emîr İsmail Sâmânî: Fermânrevâ-yi bozorg ve âdil.* Neşr-i Nedâ. https://asmaneketab.ir/product/

Sepehrî, C. (1393 hş.). Bâzargânî deryâ-yi İranîyan bâ orupa der devrân-i Sâmânîyân. *Peyâm-i Deryâ,* (228), 46–47. https://elmnet.ir/doc/1091105-38821?elm_num=401

Sepehrî, C. (1397 hş.). Bâzargânî İranîyan der devre-yi Sâmânîyân. *Neşriyye-yi Sefer,* (71), 66–69. https://elmnet.ir/doc/1882109-9981?elm_num=223

Seyed-Moradi, A. (1388 hş.). *Ferheng ve honar İranî der Semerkand ve Buhara.* Neşir: Ferheng Sebz. https://www.ketabnak.com/book/

Shahîdî-Pak, M. R. (1397 hş.). Ferâzmendî peydâyîş divân sâlârî İranî der temeddon-i İslamî bâ tekye ber tabaka İranî debîr, ez Sâmânîyân ve Selcûkiyân. *Mecelle Destâverdha-i Nevîn der Mutâle'ât Ulûm-i İnsani,* (9), 60–66. https://ensani.ir/fa/article/444013/

Shahîdî-Pak, M. R. (1390 hş.). İnkilâb-ı idarî-yi Sâmânîyân. *Kitab Mâh Târîh ve Coğrafya,* (157), 21–23. https://elmnet.ir/doc/817009-99052?elm_num=514

Soghari, M., & Cemâlî, M. K. Y. (1391 hş.). Barrâsî-yi evâmil-i tekvîn-i târîh nigârî-yi İran der devrân-i Sâmânîyân. *Faslnâme-yi İlmî-Pejûheşî-yi Târîh,* (14), 107–132. https://journals.iau.ir/article_540146.html

Şahin, S. (2020). *Mâverâünnehir'in sosyal ve idarî yapısı (VIII.-XII. Yüzyıllar).* Selenge Yayınları.

Talebi, T. (1393 hş.). Revâbet-i Sâmâniyân bâ Saffâriyân. *Roşd-i Âmûziş-i Târîh*, *16*(56), 16–20. https://www.roshdmag.ir/

Talkhdash, R. R. (1388 hş.). Barrâsî-yi nemâd anahita der sofâlîneha-i Sâmânîyân. *Do Faslnâme-yi İlmî-Pejûheşî-yi Honerhâ-yi Tecessümî Mâye,* (4), 45–52. https://ensani.ir/fa/article/292883/

Tavassolî, H. R. (1393 hş.). Kavâ'id ve vîjegîha-yi mu'arrifî şehirhâ der mutûn kohen mutâle' movrid: şehirhâ-yi Sâmânîyân. *Faslnâme-yi İlmi, Pejûheş Merkez Pejûheş-i Honer-i Mimârî ve Şehrsâzî-yi Nazar, 11*(28), 39–46. https://ensani.ir/fa/article/324534/

Torsanzâd, N. (1377 hş.). Şehirhâ-yi Mâverâünnehir der devrân-i Sâmânîyân. *Horasan Pejûhî,* (2), 143–168. https://www.sid.ir/paper/432520/fa

Turan, O. (2002). Türkler ve İslamiyet. *Türkler, 4,* 290–304.

Waez, N. (1387 hş.). Sâmânîyân sipihr endîşgân nuhbe gerây kurn sevvom ve çehârom hicrî. *Ferheng Isfahan,* (39), 56–73. https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/342066/

Zahed, F., & Fakhravar, K. (1396 hş.). *Barrassî-yi ilel zuhûr ve gosteriş-i zebân ve edebiyât-i Fârsî der asr-i Sâmânî.* Tahran: Farhangiyân. https://mahdroo.ir/shop/product/book-472363-y3d0vf?utm_source

Zerrînkûb, A. (1377 hş.). *Târîh-i merdüm-i İran. 2.* İntişârât-i Emîr-i Kebîr.

Ziyâî, M. A., & Azîzî, M. (1319 hş.). İlel-i gosteriş fıkh-ı Hanefî der Mâverâünnehir tâ payan-ı asr-i Sâmânîyân. *Faslnâme-yi İlmi-Pejûheş-i Pejûheşnâme-yi Târîh-i İslam,* (7), 31–57. https://ensani.ir/fa/article/431429/